

Ochrona wartości europejskich: Argumenty przemawiające za utworzeniem Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej

Sophie Porschlegel
Susanne Zels

Spis treści

Streszczenie	3
Wstęp	4
1. UE nie chroni wartości europejskich poprzez edukację obywatelską	4
1.1. Europejska wspólnota wartości się rozpada	4
1.2. Aktualna sytuacja w dziedzinie polityki edukacji obywatelskiej w UE	7
2. Stworzenie Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej	13
2.1. Zdefiniowanie edukacji obywatelskiej w UE	13
2.2. Cel i zadania	14
2.3. Struktura prawna i instytucjonalna	15
2.4. Działania i zadania	16
2.5. Zasady organizacyjne i zarządzanie	19
3. Co dalej? Potencjalne kroki w kierunku utworzenia Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej	21
Podsumowanie	23

ÜBER DIE AUTORINNEN

Sophie Pornschlegel

jest liderką projektu Connecting Europe, Senior Policy Analyst w Centrum Polityki Europejskiej (*European Policy Centre*) i współzałożycielką VALUES UNITE

Susanne Zels

jest współzałożycielką i menadżerką VALUES UNITE

DISCLAIMER

Niniejszy dokument jest wspólną publikacją VALUES UNITE i European Policy Centre. Propozycja utworzenia Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej ma posłużyć jako punkt wyjścia do debaty o tym, jak najlepiej chronić wartości i spójność europejską.

Niniejsza publikacja opiera się na rozmowach z ponad 30 ekspertami, pracownikami naukowymi i praktykami. Autorki dziękują wszystkim rozmówcom za ich cenny czas i wzbogacające informacje zwrotne: prof. dr Hermann Josef Abs, Jan Wilhelm Ahmling, dr Marina Cino Pagliarello, Petr Cap, Niels Dekker, Isabelle De Costa, Carmen Descamps, Miriam Federgreen, Andrei Frank, dr Götz Harald Frommholz, Alban Genty, Corentin Gorin, dr Kris Grimonprez, dr Daniela Heimpel, dr Agnieszka Łada, dr Petar Markovic, dr Niccolò Milanese, Christoph Müller-Hofstede, Hendrik Nahr, Alexandrina Najmowicz, prof. dr Monika Oberle, Bartłomiej Ostrowski, Alicja Pacewicz, dr Ronny Patz, Paulina Fröhlich, dr Judith Rohde-Liebenau, Michèle Schilt, Jana Schubert, Julia Schütze, Boris Stamenic, Malte Steuber, Lena Strehmann, Antonella Valmorbidia, Tony Venables i Nils-Eyk Zimmermann.

Wsparcie, jakie European Policy Centre otrzymuje na swoją bieżącą działalność, a w szczególności na swoje publikacje, nie stanowi poparcia dla ich treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów. Osoby wspierające i partnerzy nie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji zawartych w publikacji.

Wszystkie materiały wizualne stworzone zostały przez Jona Wainwrighta.

Streszczenie

DLACZEGO UNIA EUROPEJSKA MUSI SKUPIĆ SIĘ NA EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Wartości europejskie, określone w art. 2 TUE i w Karcie praw podstawowych UE, znajdują się pod presją. UE starała się przeciwdziałać tej tendencji podejmując różne środki i używając różnych instrumentów, w tym zestawu narzędzi dotyczących ochrony praworządności, rocznych sprawozdań na temat praworządności oraz zbliżającego się europejskiego planu działania na rzecz demokracji. Jednakże podjęte jak dotąd działania miały niewielki wpływ na naruszanie kluczowych zasad współpracy europejskiej, takich jak praworządność, niedyskryminowanie czy wolność prasy.

Tendencja ta jest niepokojąca, zwłaszcza w kontekście rosnącego niezadowolenia i braku zaufania zarówno do krajowych instytucji demokratycznych, jak i do UE, a tym bardziej w świetle pandemii COVID-19. Jeśli państwa członkowskie UE przestaną przestrzegać europejskich wartości, UE stanie w obliczu nie tylko kryzysu legitymizacji, ale także kryzysu egzystencjalnego. Wartości europejskie są zarówno podstawą spójności europejskiej, jak i spójności społecznej w społeczeństwach europejskich. Bez wspólnego rozumienia podstawowych wartości, nie będzie wspólnej płaszczyzny dla przyszłej współpracy obywateli i rządów.

Aby odwrócić ten trend, UE musi przede wszystkim zainwestować w demokratyczne kompetencje swoich obywateli. To właśnie obywatele są podstawą demokracji w UE. Kluczowe znaczenie ma zapewnienie 446 milionom obywateli UE wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego angażowania się w politykę. W związku z tym opowiadamy się za utworzeniem Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej.

UTWORZENIE EUROPEJSKIEJ AGENCJI DS. EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Celem Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej byłoby dążenie do poprawy jakości oraz dostępu do edukacji obywatelskiej we wszystkich państwach członkowskich UE oraz wspieranie rozwoju europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej. Agencja promowałaby kompleksowe podejście do edukacji obywatelskiej, skierowane do wszystkich grup wiekowych, środowisk etnicznych i społeczno-ekonomicznych oraz obejmująca wszystkie lokalizacje. Zorientowana na potrzeby, Agencja koncentrowałaby się na tych obszarach i podmiotach, które wymagają największego wsparcia. Ponadto wspierałaby innowacyjne i cyfrowe metody uczenia się, które stały się szczególnie istotne w obliczu nowej normalności podczas pandemii COVID-19. Agencja zapewniłaby finansowanie, materiały dydaktyczne, infrastrukturę cyfrową i możliwości budowania potencjału dla nauczycieli. Działałaby ona w sposób zdecentralizowany i w ścisłej współpracy z lokalnymi podmiotami regionalnymi, pozostając przy tym bezstronna i niezależna od rządów i programu politycznego instytucji UE.

Założenie agencji UE, która skupiałaby się na edukacji obywatelskiej, jest ambitnym zadaniem. W tym celu konieczne będzie podjęcie kilku kroków, ponieważ obecna struktura polityczna Rady Europejskiej prawdopodobnie nie będzie wspierać utworzenia takiej agencji. Rządy krajowe nie są chętne do naciskania na zwiększenie działań europejskich w dziedzinie edukacji, pomimo regularnych deklaracji popierających aktywność obywatelską w Unii. W międzyczasie UE powinna skoncentrować się na inwestowaniu w badania i monitorowanie, aby lepiej zrozumieć stan edukacji obywatelskiej w Europie. UE mogłaby również określić niezbędne do utworzenia takiej agencji kroki poprzez uruchomienie projektu pilotażowego i działań przygotowawczych w ramach kolejnych wieloletnich ram finansowych.

Wstęp

„Edukacja jest najpotężniejszą bronią, której można użyć, by zmieniać świat.”

Nelson Mandela

Pandemia COVID-19 pokazała, jak ważna jest odpowiedzialność obywatelska i odporność demokratyczna w obliczu ograniczeń publicznych. Politycy wzywają obywateli do odpowiedzialnego działania i do wzajemnego chronienia się. W dużym stopniu polegają oni również na zdolności obywateli do odróżniania faktów naukowych od fałszywych wiadomości, przyczyniając się w ten sposób do wysiłków rządów na rzecz rozwiązania globalnego kryzysu zdrowotnego. Edukacja obywatelska rzadko, co prawda, trafia na pierwsze strony gazet, jest jednak podstawą, na której opierają się decydenci, aby zapewnić legitymizację swoich działań.

W UE pandemia przesunęła priorytety Unii z szerszego zakresu zagadnień politycznych na zarządzanie kryzysowe i odbudowę gospodarczą. Kryzys nie powinien jednak prowadzić do myślenia krótkofalowego. Kryzys gospodarczy prawdopodobnie doprowadzi do wzrostu bezrobocia w Europie, podczas gdy ograniczenia, które wciąż ingerują w życie publiczne, mogą potencjalnie prowadzić do rosnącej kontestacji społecznej. Taki rozwój sytuacji będzie wywierać presję na rządy i wystawi na próbę odporność demokratyczną UE i państw członkowskich.

Wszystko to dzieje się w czasie, w którym naruszenia wartości europejskich były już i tak na pierwszym miejscu w programie działań UE. Niedawno

opublikowane sprawozdanie Komisji Europejskiej na temat praworządności w 2020 r. przedstawia ponury obraz upadku demokracji w całej Unii, z wieloma obawami dotyczącymi niezależności sądownictwa, wolności prasy i walki z korupcją. Wydarzenia te stawiają pod znakiem zapytania podstawy współpracy europejskiej i spójność projektu europejskiego.

Aby chronić demokrację, UE powinna skupić się na tym, co nasze demokracje spaja: na obywatelach.

Aby chronić demokrację, UE powinna skupić się na tym, co nasze demokracje spaja: na obywatelach. Zapewnienie obywatelom wiedzy i umiejętności, które pozwolą im bronić własnych interesów i dobra wspólnego, pozwoli im przetrwać erozję demokracji. Niniejszy artykuł proponuje inwestowanie w edukację obywatelską na znacznie większą skalę niż miało to miejsce do tej pory oraz utworzenie Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej (*European Agency for Citizenship Education EACE*). Bardziej ambitny program UE w zakresie edukacji obywatelskiej poprawiłby również kontakt między politykami a obywatelami. Jednym z głównych celów UE powinno być zniwelowanie rosnących przepaści między obywatelami UE a ich decydentami, a EACE mogłaby odegrać kluczową rolę w tym przedsięwzięciu.¹

1. UE nie chroni wartości europejskich poprzez edukację obywatelską

1.1. EUROPEJSKA WSPÓLNOTA WARTOŚCI SIĘ ROZPADA

„Unia opiera się na wartościach poszanowania godności ludzkiej, wolności, demokracji, równości, praworządności i poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne dla państw członkowskich w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn”.

Artykuł 2 Traktatu o Unii Europejskiej

W ostatnich latach UE nie zdołała zabezpieczyć podstawowych zasad będących fundamentami współpracy europejskiej, takich jak demokracja,

praworządność czy ochrona mniejszości. Pierwsze sprawozdanie Komisji Europejskiej na temat praworządności oraz kilka niezależnych organizacji pozarządowych (NGO) wskazują na różne naruszenia wartości europejskich: Na Węgrzech rząd Viktora Orbána podjął kroki mające na celu przekształcenie skonsolidowanej demokracji w coraz bardziej autokratyczne państwo², wprowadzając reformy konstytucyjne, ograniczenia wolności akademickiej i wolności prasy, bezprawną kryminalizację organizacji uchodźców oraz korupcyjne praktyki zamówień publicznych. Obecny rząd polski w ostatnich latach znacząco ograniczył niezależność sądownictwa; jedna trzecia polskich gmin ogłosiła się „strefami wolnymi od LGBT”.

Jednakże sytuacja pogorszyła się nie „tylko” na Węgrzech i w Polsce. Na Malcie i Słowacji giną dziennikarze, którzy mają wątpliwe powiązania z władzami

państwowymi.³ W Rumunii i Bułgarii korupcja w kilku instytucjach państwowych poddała w wątpliwość jakość tych demokracji i doprowadziła do antyrządowych demonstracji, w których udział wzięło kilka tysięcy obywateli. Wydarzenia te są szczególnie niepokojące, ponieważ stawiają pod znakiem zapytania współpracę państw członkowskich UE. Na przykład Niemcy i Holandia odmówiły już ekstradycji obywateli polskich na podstawie europejskiego nakazu aresztowania, w swoim uzasadnieniu powołując się na brak niezależności polskiego sądownictwa.

Wspólnota wartości była już w nie najlepszym stanie, zanim kryzys związany z COVID-19 dotknął Europę. Od tego czasu europejskie demokracje stały się jeszcze bardziej podatne na wszelkiego rodzaju zagrożenia. Ograniczenia związane z COVID-19 utrudniły procesy decyzyjne w kilku krajach europejskich. Na przykład nadzór parlamentarny nad środkami w zakresie zdrowia publicznego, które zostały wdrożone przez władzę wykonawczą, był niewielki.⁴ Spadła również jakość debaty publicznej, a teorie spiskowe i fałszywe wiadomości podsycają niechęć do niektórych grup społecznych i rządów.⁵

Wspólnota wartości była już w nie najlepszym stanie, zanim kryzys związany z COVID-19 dotknął Europę.

Wreszcie, społeczeństwo obywatelskie stoi w obliczu trudniejszego kontekstu w związku z COVID-19. Organizacje pozarządowe prawdopodobnie odczują skutki finansowe nieuniknionej recesji gospodarczej, podczas gdy wprowadzane obostrzenia mogą jeszcze bardziej ograniczyć przestrzeń, w której działają organizacje społeczeństwa obywatelskiego (*Civil Society Organizations* CSO). CSO z trudem podtrzymują swoją pracę, ponieważ niektóre rządy ograniczyły źródła ich finansowania. Podczas negocjacji w lipcu 2020 r. przywódcy europejscy postanowili również ograniczyć finansowanie programu „Sprawiedliwość, prawa i wartości” z następnych wieloletnich ram finansowych (WRF). Od tego czasu Parlamentowi Europejskiemu udało się jednak zwiększyć tę linię budżetową. Pokazuje to, że wspieranie społeczeństwa obywatelskiego nie jest priorytetem dla krajowych decydentów.⁶

„Celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów.”

Artykuł 3 Traktatu o Unii Europejskiej

Pomimo zwiększonej uwagi decydentów UE w tych kwestiach, brakuje skutecznych mechanizmów ochrony wartości europejskich. Doprowadziło to do tego, że kilka krajów przeszło proces erozji demokratycznej. Niepowodzenie instytucji UE w utrzymaniu

INFOBOX 1: DEFINICJA EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Edukacja obywatelska ma na celu wspieranie aktywnego obywatelstwa poprzez przekazywanie kompetencji, takich jak krytyczne myślenie, tolerancja i rozumienie systemów politycznych i kontekstów społecznych. Jest realizowana we wszystkich sektorach edukacji: formalnym (np. w szkołach, podczas szkoleń zawodowych, w innych placówkach kształcenia), nieformalnym (wszelkie zorganizowane działania edukacyjne poza ustalonym systemem formalnym) i pozaformalnym (uczenie się w sytuacjach życia codziennego). Podczas gdy w niektórych krajach UE edukacja obywatelska jest pełnoprawnym przedmiotem w szkołach, w innych rozłożona jest na szereg różnych przedmiotów, takich jak historia, geografia, języki, etyka czy filozofia. W niektórych państwach członkowskich UE edukacja nieformalna jest powszechną praktyką i obejmuje możliwości uczenia się przez całe życie, podczas gdy w innych edukacja obywatelska odbywa się głównie w sektorze formalnym.

praworządności jest szczególnie widoczne w przypadku procedur przewidzianych w artykule 7 uruchomionych wobec Polski i Węgier odpowiednio w 2017 i 2018 roku, które są blokowane w Radzie Unii Europejskiej (Radzie). Dlatego UE powinna inwestować w podejście, które zapobiegałoby naruszeniom podstawowych europejskich wartości i zasad, a nie tylko na te naruszenia reagować, gdy jest już za późno. Jedną z dróg mogłoby być inwestowanie w obywateli UE i w rozwijanie ich demokratycznych kompetencji. Dobrze poinformowani i znający politykę obywatele są podstawą każdej demokracji.

Dobrze poinformowani i znający politykę obywatele są podstawą każdej demokracji.

Traktat z Maastricht wprowadził pojęcie obywatelstwa UE, zapewniając obywatelom europejskim dodatkowe prawa. Obejmują one „prawo do głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego i w wyborach lokalnych, prawo do dobrej administracji, prawo dostępu do dokumentów, Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, prawo do składania petycji, swobodę przemieszczania się i pobytu, ochronę dyplomatyczną i konsularną”.⁷

UE dała swoim obywatelom możliwość uczestniczenia i angażowania się w politykę, a także dodatkowe prawo do głosowania, ale nie skupiła się na inwestowaniu w edukację obywatelską, która dawałaby obywatelom wiedzę i umiejętności niezbędne do korzystania z tych nowo nabytych praw (zob. Infobox 1). Do tej pory polityka edukacyjna UE koncentrowała się głównie na

zdolności do zatrudnienia i dostępie do rynku pracy. W polityce UE nie uznaje się znaczenia obywateli UE jako strażników wartości demokratycznych, mimo iż jednolity rynek UE w dużym stopniu opiera się na stabilnych i demokratycznych systemach politycznych.

Inwestowanie w kompetencje demokratyczne nie tylko umożliwiłoby wszystkim obywatelom UE równe uczestnictwo w życiu demokratycznym, ale także pozwoliłoby im na bardziej aktywne dyskutowanie i kształtowanie wartości Unii Europejskiej. Wartości nigdy nie są wykuwane w kamieniu: ewoluują wraz z przemianami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi, a zatem muszą być stale rozumiane i praktykowane przez obywateli, aby pozostać aktualne. Aby dostosować wartości europejskie do przyszłych zmian społecznych, UE powinna zapewnić wszystkim swoim obywatelom środki umożliwiające im uczestniczenie w sferze politycznej.

Rozwijanie kompetencji UE w dziedzinie edukacji obywatelskiej nie tylko chroniłoby wartości europejskie przed naruszeniem ich przez poszczególne rządy; poprawiłoby też więź między UE a jej obywatelami, czyniąc z niej Unię bardziej demokratyczną. Rzeczywiście, UE jako system polityczny stała się bardziej kontrowersyjna. Polityczna polaryzacja społeczeństw znalazła odzwierciedlenie w wynikach ostatnich wyborów europejskich w 2019 roku, mimo iż frekwencja była stosunkowo wysoka w porównaniu z poprzednimi latami. Do Parlamentu Europejskiego weszła duża liczba autorytarnych populistów. Oprócz tych podziałów politycznych, kryzys związany z COVID-19 prawdopodobnie doprowadzi do większej nierównowagi regionalnej, zarówno w zakresie ożywienia gospodarczego, jak i standardów demokratycznych. Aby stać na straży hasła Unii Europejskiej Zjednoczona w różnorodności, UE i jej państwa członkowskie w centrum swojej odbudowy po pandemii COVID-19 powinny postawić zarówno spójność europejską, jak i społeczną. Obejmuje to również inwestowanie w kompetencje demokratyczne obywateli na znacznie szerszą skalę.

UE i jej państwa członkowskie w centrum swojej odbudowy po pandemii COVID-19 powinny postawić zarówno spójność europejską, jak i społeczną.

Ponadto edukacja obywatelska przeciwdziała politycznemu i religijnemu ekstremizmowi, który narasta w wielu państwach członkowskich. Ekstremizm zagraża podstawowym wartościom europejskim, takim jak tolerancja i pluralizm, a także spójności społecznej. Akty terrorystyczne – takie jak niedawne obcięcie głowy francuskiemu nauczycielowi Samuelowi Paty'emu za pokazanie komiksowych wizerunków proroka Mohammeda

czy zamordowanie niemieckiego polityka Waltera Lübcke przez neonazistowskiego ekstremistę za jego politykę migracyjną – podkreślają potrzebę wzmocnienia wysiłków edukacyjnych, aby zapobiec rozprzestrzenianiu się fundamentalistycznych ideologii, nienawiści i brutalnych przestępstw. Edukacja obywatelska może również zapobiec rozprzestrzenianiu się wrogości wobec całych grup religijnych lub etnicznych (np. islamofobii) po atakach terrorystycznych, poprzez zajęcie się kwestią różnic między przekonaniami religijnymi a naukami ekstremistycznymi. Dlatego też przyczynia się ona do zwiększenia odporności jednostek na idee ekstremistyczne.

Wreszcie, inwestowanie w kompetencje demokratyczne może również przyczynić się do uczynienia UE bardziej odporną. UE definiuje odporność w tym kontekście jako „zdolność do sprostania wstrząsom i trwałym zmianom strukturalnym w taki sposób, aby zachować dobrobyt społeczny, bez narażania na szwank dziedzictwa przyszłych pokoleń”.⁸ Wzmocnienie zdolności obywateli do radzenia sobie z kryzysami takimi jak pandemia COVID-19 i zmianami strukturalnymi takimi jak te związane z klimatem czy cyfryzacją mają zasadnicze znaczenie dla odporności Unii. Przekonałiśmy się, jak ważne dla zarządzania takimi zmianami jest społeczne zrozumienie demokratycznych procesów decyzyjnych i aktywne uczestnictwo. Jeżeli nie zapewni się demokratycznych kompetencji, przestanie istnieć publiczna akceptacja dla przyjętych środków.

Inwestowanie w kompetencje demokratyczne może przyczynić się do uczynienia UE bardziej odporną.

Komisja Europejska opublikowała niedawno europejski program na rzecz umiejętności służący zrównoważonej konkurencyjności, sprawiedliwości społecznej i odporności, wzywając do opracowania następujących elementów:

„umiejętności życiowych i naszej zdolności do adaptacji, zarządzania zmianami i dbania o siebie nawzajem jako wspólnotę. Odporność, umiejętność korzystania z mediów, kompetencje obywatelskie, znajomości finansów, środowiska i zdrowia mają w tym kontekście kluczowe znaczenie. Otwarte, demokratyczne społeczeństwa zależą od aktywnych obywateli, którzy potrafią odróżnić informacje z różnych źródeł, zidentyfikować dezinformację, podjąć świadome decyzje, są odporni i działają odpowiedzialnie”.⁹

Edukacja obywatelska zwiększyłaby zatem odporność demokratyczną UE poprzez wspieranie kompetencji obywatelskich i wzmocniłaby zdolność obywateli do przystosowywania się.

1.2. AKTUALNA SYTUACJA W DZIEDZINIE POLITYKI EDUKACJI OBYWATELSKIEJ W UE

1.2.1. Unii Europejskiej brakuje kompleksowych środków politycznych w zakresie edukacji obywatelskiej

W ramach ogólnoeuropejskich konsultacji z 2017 r. zdecydowana większość z ponad 1000 respondentów stwierdziła, że „edukacja powinna pomóc młodym ludziom zrozumieć znaczenie wspólnych wartości i że Unia powinna pomóc państwom członkowskim w realizacji tego zadania”.¹⁰ UE ma jednak ograniczone kompetencje w dziedzinie kształcenia i szkolenia. Jak określono w art. 165 TFUE, UE „przyczynia się do rozwoju wysokiej jakości edukacji, poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności”. Na podstawie tego artykułu powstał już szereg inicjatyw UE w dziedzinie edukacji, w tym mechanizmy współpracy politycznej i instrumenty finansowania – w szczególności program Erasmus+ promujący mobilność i wymianę. Edukacja obywatelska odgrywa jednak marginalną rolę w istniejących programach UE, ponieważ podejście to koncentruje się na kształceniu i szkoleniu jako sposobie wspierania szans na zatrudnienie.

Kamieniem milowym dla edukacji obywatelskiej na poziomie UE była deklaracja w sprawie promowania obywatelskości i wspólnych wartości wolności, tolerancji i niedyskryminacji w edukacji (Deklaracja Paryska), podpisana przez wszystkich ministrów edukacji UE w 2015 r. Została wywołana przez ataki terrorystyczne we Francji na początku roku 2015. W deklaracji podkreślono zasadniczą rolę edukacji obywatelskiej, zwłaszcza w zwiększaniu odporności demokracji na ekstremizm i fałszywe wiadomości. Ministrowie zadeklarowali „pilną potrzebę współpracy i koordynacji, wymiany doświadczeń oraz zapewnienia możliwości dzielenia się najlepszymi pomysłami i praktykami w całej Unii Europejskiej”.¹¹ W 2018 r. Rada ponownie podkreśliła wartość edukacji obywatelskiej dla tworzenia i utrzymania spójnej Europy.¹² Chociaż decydenci UE podjęli formalne zobowiązania w zakresie edukacji obywatelskiej, nadal brakuje niezbędnych dla poprawy edukacji obywatelskiej środków politycznych.

Chociaż decydenci UE podjęli formalne zobowiązania w zakresie edukacji obywatelskiej, nadal brakuje niezbędnych dla poprawy edukacji obywatelskiej środków politycznych.

Rada uznała już znaczenie polityki edukacyjnej dla aktywnej postawy obywatelskiej i spójności społecznej w swoich konkluzjach z 2009 roku, które stanowią strategiczne ramy europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020). Polityka edukacyjna postrzegana jest tu w następujący sposób:

„Skuteczne inwestowanie w kapitał ludzki w ramach systemów kształcenia i szkolenia to – wraz z promowaniem samorealizacji, spójności społecznej i aktywności obywatelskiej – jeden z zasadniczych elementów europejskiej strategii mającej skutkować – jak zakłada proces lizboński – wysokim poziomem trwałego wzrostu gospodarczego i zatrudnienia opartych na wiedzy”¹³

W związku z tym, jednym z celów tych ram jest „promowanie równości, spójności społecznej i aktywnego obywatelstwa”.¹⁴ Podobne cele można znaleźć również w innych ramach regulacyjnych, takich jak strategia UE na rzecz młodzieży. Tutaj celem jest „zachęcanie i wyposażanie młodych ludzi w środki niezbędne do tego, by stali się aktywnymi obywatelami, podmiotami solidarności i pozytywnych zmian inspirowanych wartościami UE i tożsamością europejską”.¹⁵

Istnieją już więc liczne deklaracje intencji, które wyznaczają cele w zakresie edukacji obywatelskiej. Komisja Europejska nie podjęła jednak konkretnych działań politycznych w zakresie edukacji obywatelskiej, które wiązałyby się z tymi intencjami. Tymczasem kroki polityczne podjęte już przez UE motywowane są przede wszystkim chęcią wprowadzenia większej liczby osób na rynek pracy.

Nieliczne inicjatywy i działania na szczeblu UE w zakresie edukacji obywatelskiej są również rozproszone w różnych agencjach, sieciach i programach i brakuje im wspólnej strategii.

► Erasmus+ jest kluczowym instrumentem finansowania UE wspierającym edukację w Europie. Jego budżet w wysokości 14,7 mld euro jest również przeznaczony na promowanie aktywnej postawy obywatelskiej, ale jego zakres ogranicza się do młodych ludzi. W szczególności w ramach określonego w programie „Działania kluczowego 2: Innowacje i dobre praktyki” oraz „Działania kluczowego 3: Wsparcie reform politycznych” z budżetu programu finansowane są niektóre działania z zakresu edukacji obywatelskiej, takie jak sprawozdania Eurydice i działania w ramach programu „Jean Monnet”, jak Case4EU@School, które koncentrują się na wspieraniu europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej.¹⁶

Głównym problemem tego programu finansowania jest to, że za wybór projektów i dystrybucję funduszy odpowiedzialne są agencje krajowe. Oznacza to również, że rządy krajowe mają wpływ na wybór projektów, które otrzymają dofinansowanie.

Ogólnie rzecz biorąc, środki przeznaczone na edukację obywatelską w ramach programu Erasmus+ są bardzo ograniczone i nie zapewniają znaczącego wsparcia dla edukacji obywatelskiej, która wykraczałaby poza

wymiar europejski. Choć budżet programu Erasmus+ został zwiększony w porównaniu z ostatnimi WRF (2014-2020) z 14,7 mld EUR do 23,4 mld EUR, jest on nadal znacznie niższy od pierwotnego wniosku Komisji z 2018 r. (zgodnie z nim budżet miał wynosić 30 mld EUR). Ponadto w momencie pisania tego artykułu nadal nie jest jasne, ile pieniędzy zostanie przeznaczonych na edukację obywatelską w ramach nowego programu Erasmus+.

- ▶ W ramach ET 2020 i procesu współpracy politycznej UE utworzono grupy robocze, aby pomóc państwom członkowskim UE w sprostaniu wyzwaniom stojącym przed ich systemami kształcenia i szkolenia. Mają one na celu wspieranie kształtowania polityki krajowej i stanowią forum wymiany wiedzy specjalistycznej i najlepszych praktyk. Jedną z siedmiu grup roboczych zajmuje się tematem „Wspólne wartości i edukacja integracyjna”. Choć grupa ta zajmuje się także kwestiami edukacji obywatelskiej, żadna z powołanych grup nie koncentruje się na niej wyraźnie. Ponadto działanie tych grup roboczych zakończyło się w czerwcu 2020 r., co oznacza, że UE nie dysponuje obecnie platformą wymiany i dialogu między decydentami politycznymi w zakresie edukacji obywatelskiej.

UE nie dysponuje obecnie platformą wymiany i dialogu między decydentami politycznymi w zakresie edukacji obywatelskiej.

- ▶ Komisja Europejska planuje utworzenie do 2025 r. Europejskiego Obszaru Edukacyjnego (EOE) wraz z pakietem środków obejmujących nowe inicjatywy, inwestycje i lepszą współpracę między państwami członkowskimi UE.¹⁷ Podobnie jak ET 2020, plany te zawierają również kwestię „wspólnych wartości i edukacji włączającej”. Choć jest to pożądanym krokiem w kierunku wzmocnienia polityki edukacyjnej UE, pakiet EOE nie koncentruje się na edukacji obywatelskiej jako takiej, mimo iż Rada uznała, że aktywne obywatelstwo powinno być częścią polityki edukacyjnej Unii. Ponadto, Komisja wprowadziła plan działania w zakresie edukacji cyfrowej w tym samym czasie, co EOE, w celu wzmocnienia współpracy europejskiej.

Celem jest „wyciągnięcie wniosków z kryzysu związanego z COVID-19, w trakcie którego technologia jest wykorzystywana na bezprecedensową skalę w dziedzinie kształcenia i edukacji” oraz „dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do epoki cyfrowej”.¹⁸ Nie jest jednak jasne, w jakim stopniu edukacja obywatelska będzie częścią tej nowej inicjatywy.

- ▶ W ramach programu „Europa dla obywateli” finansowane są projekty, które przyczyniają się do lepszego powszechnego zrozumienia historii,

wartości i różnorodności UE, a także projekty, które zachęcają obywateli do uczestnictwa i angażowania się w demokrację na szczeblu UE. Główną grupą docelową programu dotacji są europejskie think tanki i organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Ten program finansowania jest przykładem tego, w jaki sposób UE może przejąć operacyjną rolę w promowaniu wartości europejskich i aktywnego obywatelstwa. Jest on jednak ograniczony do europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej i nie zapewnia wsparcia dla wzmocnienia ogólnego dostępu do edukacji obywatelskiej i jej jakości. Ponadto budżet programu w wysokości 187 mln EUR na lata 2014-2020 jest stosunkowo niewielki, a zatem program ten miał jedynie ograniczony wpływ. Podczas gdy budżet na realizację programu „Sprawiedliwość, prawa i wartości” został zwiększony do 1,641 mld EUR na lata 2021-27, niejasnym pozostaje, w jakim stopniu będzie on wspierał edukację obywatelską, oraz jaka kwota zostanie przeznaczona na program następny – „Europa dla obywateli”.¹⁹

Poza instytucjami UE kolejnym ważnym podmiotem w dziedzinie edukacji obywatelskiej jest Rada Europy (RE). W 1997 r. szefowie państw i rządów podjęli decyzję o uruchomieniu inicjatywy dotyczącej edukacji na rzecz obywatelstwa demokratycznego, mającej na celu zwiększenie świadomości obywateli w zakresie ich praw i obowiązków w demokracji. Od tego czasu, Rada Europy ukuła termin „Edukacja na rzecz demokratycznego obywatelstwa i praw człowieka (EDO/EPC)”. W 2010 r. Rada przyjęła kompleksową Kartę Edukacji Obywatelskiej i Edukacji o Prawach Człowieka, określającą cele i zasady EDO/EPC, a także zalecenia polityczne, które powinny zostać przyjęte przez państwa członkowskie.²⁰

Karta uznaje kluczową rolę organizacji pozarządowych, organizacji młodzieżowych i innych podmiotów biorących udział w edukacji nieformalnej i pozaformalnej. RE nadal podejmuje wiele działań w zakresie edukacji obywatelskiej, dostarczając materiały edukacyjne, sprawozdania i podręczniki, na przykład dotyczące cyfrowej edukacji obywatelskiej. Działania te reprezentowane są przez grupy robocze na szczeblu UE oraz finansowanie przez UE niektórych wydziałów edukacyjnych RE odpowiedzialnych za edukację obywatelską.

Państwa członkowskie muszą jednak jeszcze w pełni wdrożyć zalecenia Rady Europy. Opracowanie kompleksowej europejskiej strategii w zakresie edukacji obywatelskiej mogłoby przyczynić się do przewyższenia marginalnej roli, jaką odgrywa ona obecnie w różnych programach i działaniach.

1.2.2. Brakuje danych empirycznych i monitorowania w zakresie równego dostępu do edukacji obywatelskiej i jej jakości

Brakuje niezależnej i dokładnej analizy edukacji obywatelskiej, jak również regularnego jej monitorowania. Jednym z czterech wspólnych celów UE w ramach ET 2020 jest „poprawa jakości i skuteczności kształcenia i edukacji”.²¹ Powinno to dotyczyć również edukacji

obywatelskiej. Aby poprawić jakość edukacji obywatelskiej w całej UE, Unia musiałaby najpierw ocenić dostęp do edukacji obywatelskiej, a także uzyskać lepszy obraz stanu edukacji obywatelskiej w UE.

Obecnie sieć Eurydice obejmuje analizę edukacji obywatelskiej w ograniczonym zakresie. Sieć ta została stworzona przez Komisję Europejską i państwa członkowskie już w 1980 r. w celu wspierania współpracy europejskiej w dziedzinie edukacji. Jest koordynowana przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA), a od 2014 r. jest częścią programu Erasmus+. Eurydice zapewnia analizę porównawczą systemów i polityk edukacyjnych w Europie. Do tej pory dwa sporządzone w ramach jej działania sprawozdania dotyczyły edukacji obywatelskiej, odpowiednio w 2012 r. i 2017 r.²² Poświęcone były przede wszystkim polityce na szczeblu krajowym dotyczącej edukacji formalnej (np. krajowym programom nauczania, uczestnictwu w zarządzaniu szkołą, kryteriom oceny i monitorowania). Brakowało w nich jednak szerszego spojrzenia na edukację obywatelską, w tym tę poza- i nieformalną.

Ponadto dane wykorzystywane w raportach Eurydice pochodzą od krajowych władz oświatowych, które zazwyczaj mają silne powiązania z rządami krajowymi. Te z kolei wolą prezentować swoje sukcesy niż niedociągnięcia. Od 2012 roku Komisja publikuje również coroczny „Monitor edukacji i kształcenia”, w którym porównuje systemy kształcenia i szkolenia w różnych państwach członkowskich. Monitorowanie to nie obejmuje jednak edukacji obywatelskiej poza danymi i analizami dostarczonymi przez Eurydice.

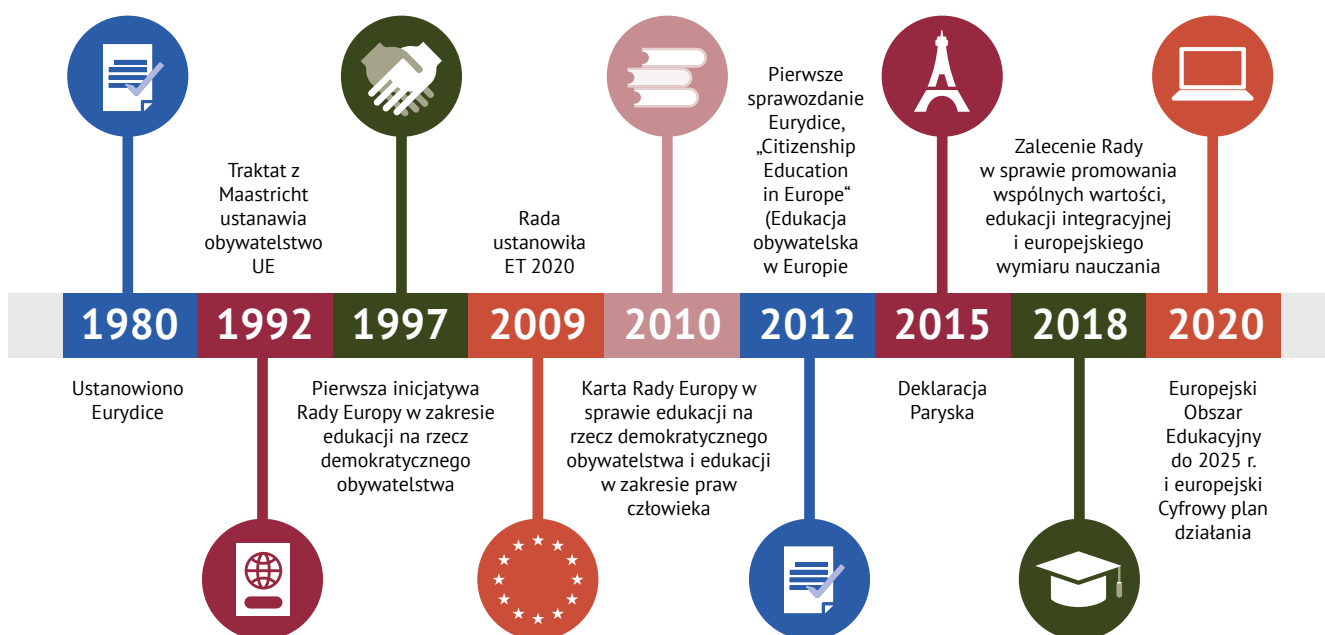
W 2018 r. Komisja powołała Europejski Panel Ekspertów ds. Kształcenia i Szkolenia, składający się z 18 ekspertów, który ma się przyczynić do opracowania następcy obecnych ram ET 2020. Wśród innych tematów panel ten koncentrował się w swoich ustaleniach na kwestiach dotyczących inkluzji i obywatelstwa i stwierdził, że gromadzenie wiarygodnych danych jest ważnym kolejnym krokiem. Eksperti stwierdzili brak systematycznie gromadzonych danych na temat tego, kto uczestniczy w krajowych programach edukacyjnych. Zasugerowali, że UE powinna zachęcać państwa członkowskie do gromadzenia tych danych i tworzenia bardziej ogólnych krajowych systemów monitorowania skierowanego na inkluzję i różnorodność.²³

Ten panel ekspertów miał charakter tymczasowego komitetu doradczego i został już rozwiązany. W celu lepszego zrozumienia braków i potrzeb w zakresie edukacji, a zwłaszcza edukacji obywatelskiej, należy ustanowić stałą platformę dialogu między środowiskiem akademickim, praktykami i decydentami politycznymi.

W celu lepszego zrozumienia braków i potrzeb w zakresie edukacji, a zwłaszcza edukacji obywatelskiej, należy ustanowić stałą platformę dialogu między środowiskiem akademickim, praktykami i decydentami politycznymi.

Rys. 1

Kamienie milowe w zakresie edukacji obywatelskiej w Europie

INFOBOX 2: NIEMIECKA FEDERALNA AGENCJA EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Niemiecka Federalna Agencja Edukacji Obywatelskiej jest federalnym organem publicznym, który zapewnia edukację obywatelską i dostarcza informacji na tematy polityczne wszystkim ludziom w Niemczech. Definiuje ona edukację obywatelską jako „kształcenie i zachęcanie obywateli do aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie i procesach demokratycznych.”²⁴ Jej celem jest wspieranie świadomości demokratycznej i dalszego uczestnictwa w sferze politycznej i społecznej. Została założona w 1952 roku, aby zapobiec ponownemu ustanowieniu reżimu totalitarnego. Agencja udostępnia nauczycielom i szerszej publiczności szereg materiałów edukacyjnych i publikacji, takich jak miesięczniki i serie książek, a także organizuje wyjazdy studyjne dla multiplikatorów politycznych. Organizuje również wydarzenia na różne tematy związane z historią, sprawami bieżącymi i międzynarodowymi.

Ograniczona ilość dostępnych danych wskazuje na to, że dostęp do edukacji obywatelskiej i jej jakość różnią się znacząco w całej UE. Niektóre państwa członkowskie, takie jak Niemcy i Luksemburg, przeznaczają większe środki publiczne na edukację obywatelską, również na tę poza- i nieformalną. Oba kraje finansują instytucje, które są w pełni zaangażowane w edukację obywatelską: Federalną Agencję Edukacji Obywatelskiej (Niemcy; zob. Infobox 2) oraz Centrum Edukacji Obywatelskiej (Luksemburg). W innych państwach członkowskich podmioty świadczące usługi edukacyjne polegają głównie na finansowaniu przez osoby trzecie lub na finansowaniu publicznym w ramach projektów.

Zgodnie z raportem Eurydice opublikowanym w 2012 r. „okres, w którym edukacja obywatelska jest nauczana jako odrębny przedmiot, różni się znacznie w zależności od państwa, od 12 lat we Francji do jednego roku w Bułgarii.”²⁵ Sugeruje to, że dostęp do edukacji obywatelskiej jest bardzo zróżnicowany w sektorze formalnym. Ogólnie, w sprawozdaniu określono trzy podejścia do edukacji obywatelskiej: (i) edukację obywatelską jako samodzielny przedmiot; (ii) włączenie edukacji obywatelskiej do szerszego zakresu przedmiotów, takich jak historia i geografia; oraz (iii) edukację obywatelską w wymiarze przekrojowym.

Brakuje również wspólnych standardów, kryteriów oceny i punktów odniesienia dla oceny dostępu do edukacji obywatelskiej i jej jakości. Różne podejścia reprezentują różnorodność europejskich systemów edukacyjnych i kultur i nie powinny zostać zharmonizowane. Przestrzeń dla różnorodności jest niezbędna, aby umożliwić dostosowanie doświadczeń edukacyjnych do regionalnych i krajowych kontekstów historycznych oraz struktury krajowych systemów edukacyjnych. Jednak zgodnie ze swoimi celami

edukacyjnymi, UE powinna gwarantować równe szanse edukacyjne, co z kolei wymaga odpowiednich narzędzi do porównywania i oceny równego dostępu do edukacji obywatelskiej.

UE powinna gwarantować równe szanse edukacyjne, co z kolei wymaga odpowiednich narzędzi do porównywania i oceny równego dostępu do edukacji obywatelskiej.

Wreszcie, zgodnie z wynikami Europejskiego Raportu na temat międzynarodowej edukacji obywatelskiej w roku 2016, większość uczniów ma możliwość uczenia się o Europie w szkole. Jednak „możliwości uczenia się o systemach politycznych i gospodarczych na poziomie europejskim, o kwestiach politycznych i społecznych w krajach europejskich oraz o integracji politycznej i gospodarczej między krajami europejskimi” są różne w poszczególnych krajach europejskich.²⁶ Pokazuje to także, że brak jest jasnych informacji o europejskim wymiarze edukacji obywatelskiej.

Ogólnie rzecz biorąc, niewiele jest dostępnych analiz, które pozwoliłyby porównać jakość edukacji obywatelskiej w państwach członkowskich UE, zrozumieć, na ile dokładnie prezentowany jest jej europejski wymiar oraz określić istniejących przeszkód w dostępie do niej we wszystkich państwach członkowskich UE. Aby móc poddać dostęp do edukacji obywatelskiej w UE i jej jakość kompleksowej ewaluacji, konieczne byłoby częstsze monitorowanie i ocena w obszarach edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej.

1.2.3. Polityka UE w zakresie możliwości uczenia się przez całe życie nie skupia się na kompetencjach demokratycznych

W ramach ET 2020 i rezolucji Rady w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych²⁷, UE uznała również, że uczenie się dorosłych – które odbywa się głównie w ramach edukacji pozaformalnej i nieformalnej – ma znaczenie dla promowania aktywnej postawy obywatelskiej.

Kształcenie obywatelskie powinno zwiększyć „podaż i zachęcić jednostki do zaangażowania się w kształcenie dorosłych jako sposób wzmocnienia integracji społecznej i aktywnego uczestnictwa w społeczności i społeczeństwie” oraz rozwinąć „umiejętności cyfrowe i zapewnić dorosłym możliwość rozwijania podstawowych umiejętności i form alfabetyzacji niezbędnych do aktywnego uczestniczenia w nowoczesnym społeczeństwie.”²⁸

Dostępnych jest jednak niewiele danych i badań dotyczących stopnia, w jakim edukacja obywatelska poza- i nieformalna w całej Europie przyczynia się do kształcenia dorosłych. Bardzo orientacyjnie wskazuje na to liczba placówek oświatowych i wysokość środków finansowych, jakie państwa członkowskie przeznaczają na społeczeństwo obywatelskie jako całość. Liczby te wskazują na znaczne różnice w dostępie do poza- i nieformalnego kształcenia obywatelskiego w poszczególnych państwach członkowskich. Na platformie „Uczenie się przez całe życie” (ang. Lifelong Learning Platform), współfinansowanej przez program Erasmus+, kładzie się nacisk na

konieczność poszerzania dostępu do wysokiej jakości kształcenia dla wszystkich obywateli poprzez możliwości kształcenia poza- i nieformalnego, ale nie koncentruje się ona w szczególności na kształceniu obywatelskim.²⁹

Europejski program na rzecz umiejętności wydany przez Komisję Europejską w odpowiedzi na pandemię COVID-19 określa cele w zakresie uczenia się przez całe życie, które mają zostać zrealizowane do 2025 roku. Wskaźnikom programu brakuje jednak środków na rzecz aktywnej postawy obywatelskiej. Powinny one zostać dodane w celu wzmocnienia demokracji europejskich i zaangażowania obywatelskiego we wszystkich grupach wiekowych. UE stworzyła również platformę elektroniczną na rzecz kształcenia dorosłych w Europie (EPALE) finansowaną przez program Erasmus+, „europejską, wielojęzyczną, otwartą społeczność osób zawodowo zajmujących się kształceniem dorosłych, w tym edukatorów i szkoleniowców, kadre doradczą i pomocniczą, naukowców i pracowników akademickich oraz polityków.”³⁰ Poprzez platformę podejmowane są działania na rzecz zwiększenia dostępu do i poprawę jakości możliwości uczenia się przez całe życie dla dorosłych. Niemniej jednak, kompetencje w zakresie obywatelstwa demokratycznego odgrywają w tych działaniach niestety marginalną rolę. Wysiłki Unii w zakresie możliwości uczenia się przez całe życie nie koncentrują się w wystarczającym stopniu na edukacji obywatelskiej.

W wysiłkach podejmowanych przez UE w dziedzinie edukacji cyfrowej brakuje perspektyw na edukację obywatelską.

W wysiłkach podejmowanych przez UE w dziedzinie edukacji cyfrowej brakuje perspektyw na edukację obywatelską. Wreszcie, trwająca transformacja cyfrowa zachęca obywateli UE do zdobywania nowych umiejętności. A jednak, według indeksu gospodarki i społeczeństwa cyfrowego, tylko 58% obywateli UE posiada podstawowe umiejętności

informatyczne.³¹ Umiejętność posługiwania się technologiami cyfrowymi ma zasadnicze znaczenie dla odporności społeczeństwa, zwłaszcza teraz, gdy fałszywe wiadomości i kampanie dezinformacyjne zagrażają naszym systemom demokratycznym i spójności społecznej. Komisja Europejska zauważyła to: plan działania na rzecz demokracji europejskiej, który wejdzie w życie pod koniec 2020 roku, skupia się również na zwalczaniu dezinformacji. Ponadto we wrześniu 2020 r. Komisja przyjęła nowy plan działania w zakresie edukacji cyfrowej w celu wzmocnienia kompetencji cyfrowych obywateli UE.

Edukacja obywatelska powinna odgrywać zasadniczą rolę we wzmacnianiu umiejętności informatycznych i kompetencji obywateli UE w zakresie obywatelstwa cyfrowego, przyczyniając się tym samym do ochrony europejskich demokracji przed ingerencją i manipulacją.

Pandemia COVID-19 podkreśliła również potrzebę przyjęcia cyfrowych metod uczenia się w edukacji obywatelskiej, zapewnienia kształcenia na odległość i wykorzystania możliwości kształcenia cyfrowego. Może to pomóc w dotarciu oferty edukacyjnej do obszarów oddalonych, w których brakuje wystarczających możliwości uczenia się. Działania UE w zakresie szkoleń i budowania potencjału edukacji obywatelskiej powinny zatem obejmować metody edukacji cyfrowej.

Edukacja obywatelska powinna odgrywać zasadniczą rolę we wzmacnianiu umiejętności informatycznych i kompetencji obywateli UE w zakresie obywatelstwa cyfrowego, przyczyniając się tym samym do ochrony europejskich demokracji przed ingerencją i manipulacją.

ZALECENIA W ZAKRESIE SPOSOBU, W JAKI UE POWINNA ROZWIJAĆ POLITYKĘ DOTYCZĄCĄ EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

1. Unia Europejska powinna opracować wszechstronną europejską strategię dotyczącą edukacji obywatelskiej, która pozwoli na przełamanie znikomej dotychczas roli, jaką odgrywa ona w różnych programach i działaniach.
2. UE powinna wspierać państwa członkowskie podczas wdrażania zaleceń Rady Europy dotyczących edukacji obywatelskiej.
3. Aby dokonać szczegółowej oceny dostępu do edukacji obywatelskiej w UE i jej jakości, niezbędne byłoby częstsze monitorowanie i ocena w obszarach edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej.
4. Aby poprawić zarówno jakość edukacji obywatelskiej uczniów, jak i dostęp do niej, UE musi zainwestować w programy szkoleniowe i programy rozwoju potencjału dla nauczycieli w zakresie edukacji obywatelskiej.
5. Europejskie wysiłki zmierzające do zwiększenia możliwości uczenia się przez całe życie powinny obejmować kompetencje demokratyczne, wzmocnienie demokracji europejskich i zaangażowanie obywatelskie wszystkich grup wiekowych.
6. Wzmocnienie alfabetyzmu cyfrowego i kompetencji w zakresie obywatelstwa cyfrowego powinno stanowić główny element działań UE na rzecz ochrony demokracji europejskiej przed ingerencją i manipulacją, oraz strategii na rzecz edukacji cyfrowej.
7. Szkolenia i rozwój potencjału w zakresie edukacji obywatelskiej powinny obejmować metody edukacji cyfrowej umożliwiające dostosowanie się do nauczania na odległość.

1.2.4. Należy ulepszyć programy szkolenia nauczycieli i rozwoju potencjału w zakresie edukacji obywatelskiej

W sprawozdaniu Eurydice z 2012 r. poświęconemu edukacji obywatelskiej podkreślono, że szkolenie nauczycieli odgrywa ważną rolę w edukacji obywatelskiej i dlatego należy je wspierać. Metody uczenia się poprzez działanie mają kluczowe znaczenie dla rozwoju kompetencji demokratycznych. Praktyczne doświadczenia i aktywności poza szkołą powinny również przyczynić się do wzmocnienia teoretycznego aspektu edukacji obywatelskiej.³²

Aby umożliwić nauczycielom zaangażowanie się w edukację obywatelską, należy wzmocnić programy wstępnego kształcenia nauczycieli lub dalszego rozwoju zawodowego.

W odniesieniu do edukacji obywatelskiej, wyżej wymieniony panel ekspertów zaproponował, iż następujące działania są niezbędne: „dostosowanie kultury demokratycznej do europejskich ram

odniesienia; opracowanie wytycznych lub kodeksów postępowania w klasach z zagadnieniami kontrowersyjnymi; zapewnienie odpowiedniego wstępnego kształcenia nauczycieli i dalszego rozwoju zawodowego, a także rozpoczęcie dyskursu na temat religii w kontekście edukacji obywatelskiej”.³³ Dlatego też niezbędnym działaniem powinno być inwestowanie w programy szkoleń i rozwoju potencjału w zakresie edukacji obywatelskiej dla nauczycieli.

Niezbędnym działaniem związanym z edukacją obywatelską powinno być inwestowanie w programy szkoleń i rozwoju potencjału w zakresie edukacji obywatelskiej dla nauczycieli.

2. Stworzenie Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej

W oparciu o cele określone w deklaracji paryskiej z 2015 roku oraz inicjatywy Komisji Europejskiej w dziedzinie edukacji, w szczególności „Kształcenie i szkolenie 2020” (ET 2020) i Europejski obszar edukacji (EOE), Komisja powinna przyjąć bardziej kompleksową politykę wobec edukacji obywatelskiej i przeznaczyć na ten cel więcej zasobów ludzkich i finansowych. W tym celu proponujemy powołanie Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej (EACE).³⁴

2.1. ZDEFINIOWANIE EDUKACJI OBYWATELSKIEJ W UE

Do opisu edukacji aktywnego uczestnictwa społecznego używa się różnych terminów: wychowanie obywatelskie, edukacja obywatelska, edukacja na rzecz obywatelstwa demokratycznego i praw człowieka. Te różne terminy odzwierciedlają po części różne podejścia państw członkowskich i nie zawsze są konsekwentnie używane na arenie międzynarodowej. Odmienne podejścia wynikają często z indywidualnej historii i kultury politycznej każdego z państw członkowskich. W niniejszym dokumencie termin „edukacja obywatelska” został wybrany ze względów praktycznych, z racji tego, iż jest on używany najczęściej.

Definicja użyta w niniejszym dokumencie stanowi odzwierciedlenie podejścia do edukacji obywatelskiej i jej rozumienia zgodnego z definicją zawartą w Karcie Edukacji Obywatelskiej i Edukacji o Prawach Człowieka Rady Europy oraz w Ramach odniesienia kompetencji na rzecz kultury demokratycznej. Rada Europy opisuje „Edukację obywatelską i Edukację o Prawach Człowieka” w następujący sposób:

„a. „Edukacja obywatelska” oznacza edukację, szkolenia, podnoszenie świadomości, informowanie oraz działania, których celem jest [...] wzmocnienie pozycji [uczących się] w zakresie wykonywania i obrony ich demokratycznych praw i obowiązków w społeczeństwie, poszanowanie różnorodności i odgrywanie aktywnej roli w życiu demokratycznym, w celu promowania i ochrony demokracji i rządów prawa.”

„b. „Edukacja o prawach człowieka” oznacza edukację, szkolenia, podnoszenie świadomości, informowanie oraz działania, których celem jest [...] wzmocnianie udziału [uczących się] w działaniach na rzecz budowania i obrony powszechnej kultury praw człowieka w społeczeństwie, mając na uwadze promowanie i ochronę praw człowieka i podstawowych wolności”.³⁵

Powyższe definicje powinny posłużyć jako podstawa do zdefiniowania edukacji obywatelskiej w UE. Konkluzje Rady UE z 2018 roku zawierają uzupełnienie tej definicji:

„Kompetencje obywatelskie to zdolność działania jako odpowiedzialni obywatele oraz pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym, w oparciu o rozumienie pojęć i struktur społecznych, gospodarczych, prawnych i politycznych, a także wydarzeń globalnych i zrównoważonego rozwoju.”³⁶

„[Edukacja w UE] powinna upowszechniać kompetencje międzykulturowe, wartości demokratyczne oraz szacunek dla praw podstawowych, zapobiegać wszelkim formom dyskryminacji i rasizmu i je zwalczać oraz wyposażać dzieci, młodzież i dorosłych w umiejętność pozytywnego komunikowania się z rówieśnikami z różnych środowisk”.³⁷

EACE przyjęłaby podejście do edukacji obywatelskiej, które jest zgodne z powyższymi istniejącymi definicjami.

Edukacja obywatelska powinna, przede wszystkim, umożliwiać aktywny udział wszystkich obywateli UE nie tylko w życiu obywatelskim i społecznym, ale też politycznym, a także dostarczać im wiedzę i narzędzia, dzięki którym będą mogli przyczynić się do stworzenia odpornej Unii Europejskiej, która będzie działać na rzecz spójności i w oparciu o wartości.

Edukacja obywatelska koncentruje się obecnie na poziomie krajowym i regionalnym UE, natomiast jej europejski wymiar pozostaje bardzo ograniczony. Dlatego też Agencja wspierałaby również edukację obywatelską w wymiarze europejskim.

Materiały dydaktyczne i metody dostarczane przez EACE powinny nie tylko wspierać zrozumienie społecznych, ekonomicznych, prawnych i politycznych koncepcji państwa narodowego, ale także umożliwić szersze zrozumienie wielopoziomowych struktur zarządzania naszego zglobalizowanego świata. Rozwój europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej mógłby przyczynić się do poprawy wzajemnego zrozumienia między państwami członkowskimi UE oraz do wypracowania przez obywateli wspólnej wizji przyszłości UE.³⁸

Edukacja obywatelska koncentruje się obecnie na poziomie krajowym i regionalnym UE, natomiast jej europejski wymiar pozostaje bardzo ograniczony. Dlatego też Agencja wspierałaby również edukację obywatelską w wymiarze europejskim.

2.2. CEL I ZADANIA

Celem EACE byłyoby wspieranie Komisji Europejskiej i państw członkowskich UE w rozwijaniu edukacji obywatelskiej poprzez koordynowanie, wspieranie i uzupełnianie obecnych działań UE w tym obszarze. Dlatego też Agencja powinna skupić się na trzech głównych celach.

CEL 1: ZAPEWNIENIE RÓWNEGO DOSTĘPU DO EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Dostęp do edukacji jest podstawowym prawem człowieka określonym w art. 14 Karty. Jest to wyjątkowo istotne prawo, ponieważ równość edukacyjna przekłada się na równe szanse. W przypadku edukacji obywatelskiej oznacza to jednakowe szanse na udział w życiu społecznym i politycznym. Zapewnienie równego dostępu do edukacji obywatelskiej chroni prawa polityczne i integrację społeczną.

Ma to kluczowe znaczenie dla spójności społecznej oraz stabilnego i demokratycznego systemu politycznego. Dzięki poprawie równego dostępu do edukacji obywatelskiej, EACE przyczyniłaby się do zwiększenia możliwości uczestnictwa obywateli w życiu politycznym i społecznym na poziomie krajowym i europejskim. Ponadto, ukierunkowanie EACE na uczenie się przez całe życie oraz pozaformalną i nieformalną edukację obywatelską zagwarantowałoby również równy dostęp dla wszystkich grup wiekowych i społeczno-ekonomicznych.

Zapewnienie jednakowego dostępu do edukacji obywatelskiej chroni prawa polityczne i integrację społeczną. Ma to kluczowe znaczenie dla spójności społecznej oraz stabilnego i demokratycznego systemu politycznego.

CEL 2: POPRAWA JAKOŚCI EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Równy dostęp do edukacji obywatelskiej to dopiero pierwszy krok. EACE skoncentrowałaby się również na jakości edukacji obywatelskiej, biorąc pod uwagę to, że wyniki nauczania są tak dobre, jak jakość możliwości kształcenia. Zapewnienie wysokiej jakości edukacji obywatelskiej poprzez przygotowanie innowacyjnych i dostosowanych materiałów i metod nauczania ma zatem zasadnicze znaczenie. EACE będzie ściśle współpracować z lokalnymi i regionalnymi podmiotami zainteresowanymi, aby zapewnić rozwój potencjału i szkolenia dostosowane do zróżnicowanych środowisk

ZALECENIA DOTYCZĄCE SPOSOBU ODPIERANIA ARGUMENTÓW PRZECIWKO EACE

1. EACE nie doprowadzi do harmonizacji edukacji obywatelskiej. Natomiast wspierałaby równy dostęp do edukacji obywatelskiej o wysokiej jakości na terenie całej UE i wzmocniłaby europejski wymiar edukacji obywatelskiej.
2. EACE nie zdefiniowałaby z góry wartości europejskich, ale raczej umożliwiłaby ogólnoeuropejski dialog na temat sposobów promowania wspólnych wartości i aktywności obywatelskiej.
3. EACE dysponowałaby mocną podstawą prawną przewidzianą w Traktatach UE i nie miałaby na celu ingerencji w kompetencje krajowe.
4. Chociaż EACE jest wzorowana na Niemieckiej Federalnej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej (en. German Federal Agency for Civic Education), nie stanowiłaby jej odpowiednika, a 27 państw członkowskich UE wspólnie opracowywałoby jej cele i zadania.
5. Obecnie edukacja obywatelska nie jest traktowana jako kwestia priorytetowa dla odbudowy gospodarki po COVID-19 – choć powinna być. Kryzysy gospodarcze wywierają ogromną presję na społeczeństwa. Odporność demokratyczna powinna zatem znaleźć się w centrum planu odbudowy.
6. Edukacja obywatelska jest postrzegana z różnych perspektyw w całej Unii Europejskiej. Niektóre kraje chcą uniknąć jakiegokolwiek ingerencji państwa w edukację ze względu na wcześniejsze doświadczenia z totalitarnymi, jednopartyjnymi systemami. Inne twierdzą, że UE nie powinna mieszać się w demokratyczną edukację obywateli. Choć argumenty te są zrozumiałe, wstrzymują one Unię Europejską przed stanieniem się bardziej demokratyczną unią, a także uniemożliwiają one obywatelom UE uzyskanie dostępu do edukacji obywatelskiej o wysokiej jakości.

edukacyjnych w Europie. Stawianie głosów osób uczących się i praktyków w centrum procesu rozwoju wysokiej jakości edukacji obywatelskiej sprawiłoby, że Agencja mogłaby zapewnić efekty nauczania wszystkim grupom społecznym w całej Unii.

Zapewnienie wysokiej jakości edukacji obywatelskiej poprzez przygotowanie innowacyjnych i dostosowanych materiałów i metod nauczania ma zasadnicze znaczenie.

CEL 3: WSPARCIE INNOWACYJNYCH I CYFROWYCH METOD NAUCZANIA

Zwiększanie kompetencji, takich jak umiejętność krytycznego myślenia i umiejętność korzystania z mediów (cyfrowych), ma podstawowe znaczenie przy wzmacnianiu odporności demokratycznej w Europie. Kampanie dezinformacyjne i fake news stanowią poważne zagrożenie dla spójności społecznej i demokracji. Obecny kontekst pandemii COVID-19 dodatkowo zwiększył zapotrzebowanie na metody cyfrowe i metody nauczania na odległość, które prawdopodobnie w przyszłości nadal będą miały istotne znaczenie. EACE skupiłaby się zatem na rozwijaniu innowacyjnych i cyfrowych możliwości nauczania, a także na podnoszeniu umiejętności obywateli w zakresie korzystania z mediów cyfrowych i pomaganiu im w przystosowaniu się do nauczania na odległość. Daje to możliwość pokonania barier językowych, stworzenia międzynarodowych programów nauczania i uzupełnienia istniejących inicjatyw UE w tym obszarze.

2.3. STRUKTURA PRAWNA I INSTYTUCJONALNA

2.3.1. Podstawa prawna i mandat

Proponowana Agencja powinna zostać powołana na podstawie art. 165 TFUE. Na podstawie takich artykułów dotyczących poszczególnych sektorów utworzono do tej pory 21 innych zdecentralizowanych agencji UE.⁵⁹ Artykuł 165 ust. 1 stanowi, że „Unia przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości, poprzez zachęcanie do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności, w pełni szanując odpowiedzialność Państw Członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową.”

Na podstawie wspomnianych ram prawnych rozpoczęto różne działania UE związane z edukacją obywatelską, takie jak Eurydice i program Erasmus+.

EACE miałyby łączyć istniejące inicjatywy poprzez zapewnienie dobrze ustrukturyzowanych dodatkowych środków na potrzeby kompetencji i zadań UE. Jej mandat należy określić na podstawie kilku z wymienionych celów i kompetencji określonych w art. 165 ust. 2 TFUE:

1. Będzie ona zachęcać do współpracy między państwami członkowskimi dzięki koordynacji, poprzez „promowanie współpracy między instytucjami edukacyjnymi” oraz „rozwój wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów edukacyjnych Państw Członkowskich”.
2. Będzie ona wspierać i uzupełniać działania krajowe za pomocą zadań operacyjnych, poprzez „sprzyjanie rozwojowi wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-oświatowych, a także zachęcania młodzieży do uczestnictwa w demokratycznym życiu Europy” oraz „rozwój kształcenia na odległość”.

EACE będzie działać na podstawie tego mandatu, koncentrując się na edukacji obywatelskiej celem wzmocnienia wartości europejskich określonych w art. 2 TUE i w Karcie. Przyjęty mandat nie powinien być interpretowany w restrykcyjny sposób. Z uwagi na zmieniającą się sytuację społeczną, polityczną i gospodarczą, aby zagwarantować obywatelom UE jej przydatność, EACE będzie wymagać elastyczności i zdolności do przystosowania się. Przykładowo, podejścia dydaktyczne powinny zostać dostosowane do konkretnych środowisk edukacyjnych; omawiane tematy powinny być istotne dla uczących się i uwzględniać aktualne sytuacje, a metody nauczania powinny być dostosowane do nowych technologii.

EACE nie będzie tworzyć struktur równoległych z istniejącymi instrumentami lub programami finansowania UE, lecz będzie łączyć i koordynować te działania, a także zapewniać im więcej środków.

EACE nie będzie tworzyć struktur równoległych z istniejącymi instrumentami lub programami finansowania UE, lecz będzie łączyć i koordynować te działania, a także zapewniać im więcej środków. EACE pozwoliłaby również na uniknięcie powielania struktur władz krajowych lub regionalnych z obszaru edukacji.

W razie potrzeby wsparcie i uzupełnienie otrzymają instytucje i organizacje, takie jak Rada Europy, Niemiecka Federalna Agencja ds. Edukacji Obywatelskiej lub Sieć Europejskiej Edukacji Obywatelskiej (NECE, en. *Networking European Citizenship Education*), jednak nie będą one powielane. EACE powinna nawiązać bliskie kontakty z istniejącymi lokalnymi, krajowymi i ponadnarodowymi organami i organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza z odpowiednią jednostką Rady Europy. EACE powinna również ściśle współpracować z istniejącymi agencjami UE, które mogą okazać się pomocne w realizacji kilku jej zadań: Agencją Praw Podstawowych UE (FRA), Agencji Wykonawczej ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA) oraz Europejskim Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (Cedefop).

2.3.2. Odpowiedzialność, struktura, finansowanie i współpraca z instytucjami UE

Podobnie jak FRA, Europejski Instytut ds. Równości Mężczyzn i Kobiet czy Cedefop, EACE powinna zostać powołana jako jedna ze zdecentralizowanych agencji UE. Agencje stanowią integralną część instytucjonalnego krajobrazu Unii, co przyczynia się do skutecznej

realizacji polityki UE. Zgodnie z tą samą ideą, EACE zapewniłaby wysokie standardy dostępu do edukacji obywatelskiej i jej jakość, co jest przewidziane w ramach EEA.

EACE powinna zostać powołana jako jedna ze zdecentralizowanych agencji UE.

Odpowiednia sprawozdawczość i kontrole są podstawowymi czynnikami gwarantującymi rozliczalność zdecentralizowanych agencji UE. W tym celu zostałyby powołany Zarząd, któremu zostałyby powierzone zarządzanie działaniami finansowymi i operacyjnymi Agencji.

Według istniejących procesów audytu, monitorowania i sprawozdawczości, opartych na ramowym rozporządzeniu finansowym (2019/715), EACE odpowiadałaby przed Komisją Europejską, Parlamentem Europejskim i Radą przedkładając roczne sprawozdanie finansowe i raport. Oba muszą zostać uprzednio przyjęte przez Zarząd. W celu zapewnienia niezbędnej niezależności Agencji, Zarząd powinien uchwalić wieloletni program prac Agencji, który z kolei powinien być zgodny z uzgodnionymi celami i wzorcami odpowiednich polityk sektorowych (np. EEA, Strategia UE na rzecz młodzieży, Europejski plan działania na rzecz demokracji).

Zarząd powinien składać się z przedstawicieli odpowiednich instytucji UE i innych podmiotów zajmujących się edukacją obywatelską w UE.⁴⁰ Przedstawiciele Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, Rady Europy, NECE i organizacji pozarządowych, takich jak Europejska Służba Działań Obywatelskich (ECAS, en. *European Citizen Action Service*) oraz Europejskie Forum Obywatelskie, powinni być obecni w Zarządzie. W jego skład powinni wchodzić przedstawiciele najważniejszych podmiotów, ale nie więcej niż 20 osób. Zarząd byłby odpowiedzialny za mianowanie Dyrektora EACE. Natomiast Dyrektor byłby odpowiedzialny za bieżące kierowanie Agencją, zarządzanie wszystkimi sprawami kadrowymi oraz przygotowywanie i wdrażanie decyzji, strategii, programów i działań przyjętych przez Zarząd.

Zarząd powinien składać się z przedstawicieli odpowiednich instytucji UE i innych podmiotów zajmujących się edukacją obywatelską w UE.

Większość zdecentralizowanych agencji jest finansowana w całości ze środków pochodzących z budżetu UE, określonych w wieloletnich ramach finansowych. Powinno to dotyczyć również EACE, która podlegałaby pod „zdecentralizowane agencje” określone w dziale 2.7. wieloletnich ram finansowych, „Inwestowanie w ludzi, spójność społeczną i wartości”.⁴¹ Z uwagi na fakt, że negocjacje w sprawie kolejnego budżetu UE odbędą się dopiero po wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 r., obecna perspektywa finansowa oferuje możliwość prowadzenia już teraz prac nad przedmiotowym wnioskiem poprzez stworzenie projektu pilotażowego w ramach Projektów Pilotażowych i Działań Przygotowawczych (PP/PA). Wdrożenie projektu pilotażowego stanowiłoby okazję do przetestowania tej inicjatywy i przygotowania podstaw do faktycznego powołania EACE. Wprowadzenie PP/PA umożliwiłoby sprawdzenie wykonalności nowej Agencji i wynikających z niej korzyści dla krajowych systemów edukacyjnych. Wprawdzie Rada i Komisja mogą stosować to narzędzie, ale to Parlament Europejski zazwyczaj uruchamia PP/PA.

Jeśli natomiast przeszkody w powołaniu EACE jako zdecentralizowanej agencji będą zbyt duże, EACE mogłaby zostać powołana w ramach Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury (DG EAC). Agencja powinna jednak działać odrębnie od EACEA, która nie zajmuje się edukacją obywatelską samą w sobie i zarządza już dużą liczbą działań i programów finansowania. Wadą funkcjonowania Agencji w ramach Komisji Europejskiej jest możliwość postrzegania jej jako podmiotu, który promuje określony sposób postrzegania tożsamości europejskiej. Z kolei EACE, jako zdecentralizowana agencja, mogłaby wspierać edukację obywatelską w bardziej niezależny sposób.

Inną możliwą drogą byłoby powołanie EACE jako mniejszej jednostki w ramach FRA (Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej), która zajmowałaby się przede wszystkim pozaformalną i nieformalną edukacją obywatelską.

2.4. DZIAŁANIA I ZADANIA

Dla osiągnięcia wyżej wymienionych celów, EACE będzie realizować następujące zadania koordynacyjne i operacyjne. Zadania te podlegają dalszej dyskusji i stanowią pierwszy zestaw zaleceń. Decyzja, czy zostaną one rzeczywiście zrealizowane, zależy od woli politycznej i możliwości praktycznych.

2.4.1. Zadania koordynacyjne

Stworzenie platform służących długoterminowemu dialogowi na temat edukacji obywatelskiej

Agencja stworzyłaby europejską platformę dialogu i wymiany poświęconą edukacji obywatelskiej. W dialogu tym powinni uczestniczyć decydenci na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim w

dziedzinie edukacji obywatelskiej. Zorganizowana wymiana miałaby na celu zebranie najlepszych praktyk, opracowanie zaleceń politycznych oraz wzmocnienie edukacji obywatelskiej i jej europejskiego wymiaru. Podobnie jak w przypadku istniejącej wcześniej Grupy roboczej programu „Kształcenie i szkolenie 2020” ds. promowania wspólnych wartości i edukacji włączającej, w ramach Agencji należy uwzględnić pomoc ekspertów zewnętrznych.

Agencja stworzyłaby europejską platformę dialogu i wymiany poświęconą edukacji obywatelskiej.

Ponadto, należy rozwijać zorganizowany dialog pomiędzy władzami oświatowymi, środowiskiem akademickim i praktykami. Przedstawiciele sektorów edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej oraz środowiska akademickiego powinni przedstawić krajowym i europejskim decydom zalecenia i rady dotyczące usprawnienia procesu wdrażania edukacji obywatelskiej we wszystkich 27 państwach członkowskich UE oraz wzmocnienia europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej. Dlatego też grupa ekspertów Komisji Europejskiej ds. edukacji i szkoleń powinna zostać jeszcze bardziej rozszerzona. Agencja powinna również ściśle współpracować z istniejącymi europejskimi i międzynarodowymi stowarzyszeniami i sieciami praktyków, takimi jak NECE, Europejskie Stowarzyszenie Badań nad Nauką i Szkoleniem (en. *European Association for Research on Learning and Instruction*) oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Oceny Osiągnięć Edukacyjnych (en. *International Association for the Evaluation of Educational Achievement*).

Koordynowanie działań w zakresie rozwoju potencjału

Aby wzmocnić edukację obywatelską wśród odpowiednich podmiotów opiniotwórczych (tj. nauczycieli, organizacji społeczeństwa obywatelskiego), EACE powinna wspierać finansowo i koordynować programy służące rozwijaniu potencjału.

Poza przekazywaniem wartości europejskich, programy rozwijania potencjału powinny być ukierunkowane na wymiar europejski oraz na innowacyjne metody i praktyki nauczania, takie jak podejście oparte na demokracji deliberatywnej oraz metody cyfrowego uczestnictwa. EACE powinna zapewniać programy rozwijania potencjału w zakresie europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej określonym grupom interesariuszy znajdujących się blisko sfery politycznej, na przykład dziennikarzom, parlamentarzystom krajowym i urzędnikom krajowej służby cywilnej, za pośrednictwem takich form, jak wyjazdy studyjne do Brukseli.

Aby wzmocnić edukację obywatelską, EACE powinna wspierać finansowo i koordynować programy służące rozwijaniu potencjału.

2.4.2. Zadania operacyjne

Rozpoczęcie długoterminowych badań i monitorowania w zakresie edukacji obywatelskiej

EACE powinna koordynować i wspierać długoterminowe badania i monitorowanie edukacji obywatelskiej w UE. Agencja powinna włączyć się w przygotowanie corocznego Monitora Kształcenia i Szkolenia, co sprawi, że edukacja obywatelska stanie się stałym przedmiotem analizy. Jednostka badawcza w ramach Agencji gwarantowałaby kompleksową i regularną analizę edukacji obywatelskiej w UE. Należy przy tym działać w ścisłej współpracy z istniejącą siecią Eurydice. Zbieranie danych powinno jednak wykraczać poza obecną praktykę, która opiera się wyłącznie na danych dostarczanych przez rządy krajowe. Jednostka badawcza EACE mogłaby zlecać sporządzanie regularnych raportów monitorujących, a także prowadzenie dostosowanych do potrzeb badań w zakresie edukacji obywatelskiej, na przykład Wspólnemu Centrum Badawczemu, centrum ds. nauki i wiedzy Komisji, czy też uniwersytetom i zewnętrznym ośrodkom badawczym. Prowadzone badania i analizy powinny przyczynić się do stworzenia konkretnych kryteriów oceny, punktów odniesienia i zaleceń dotyczących edukacji obywatelskiej w państwach członkowskich UE.

EACE powinna koordynować i wspierać długoterminowe badania i monitorowanie edukacji obywatelskiej w UE.

Wprowadzenie dotacji operacyjnej na nieformalną i pozaformalną edukację obywatelską

EACE powinna ustanowić i koordynować długoterminowy, operacyjny mechanizm przyznawania dotacji na pozaformalną i nieformalną edukację obywatelską, aby wspierać organizacje, które dążą do promowania wartości europejskich, zwłaszcza w przypadkach, gdy możliwości finansowania nie są zapewniane na poziomie krajowym i/lub lokalnym.

Ponadto, ze względu na brak obecnie możliwości finansowania na poziomie UE, mechanizm ten powinien zapewnić lokalnym grupom nieformalnym i małym organizacjom pozarządowym wsparcie finansowe dla kampanii informacyjnych i działań oddolnych. Zaproszenia do składania wniosków powinny być przygotowywane w ścisłej współpracy z lokalnymi podmiotami, z uwzględnieniem różnorodności kultur politycznych i potrzeb w całej UE.

Pieniądze powinny być przekazywane bezpośrednio do miejscowych organizacji. Niekoniecznie musiałyby one zajmować się europejskim wymiarem edukacji obywatelskiej, ale musiałyby przestrzegać i promować wartości europejskie. EACE byłaby również odpowiedzialna za strategię i kryteria finansowania, zarządzanie projektami i wsparcie dla beneficjentów, jak również za proces oceny. EACE powinna utrzymywać ścisły kontakt z takimi organizacjami, jak Francusko-Niemiecka Współpraca Młodzieży oraz z dwustronnymi funduszami, takimi jak Francusko-Niemiecki Fundusz Obywatelski. Powinna ona również wspierać inne państwa członkowskie UE w tworzeniu podobnych funduszy współpracy dwustronnej służących promowaniu pozaformalnej i nieformalnej edukacji obywatelskiej i wymiany.

EACE powinna zlecić opracowanie materiałów dydaktycznych i edukacyjnych oraz zapewnić ogółowi społeczeństwa łatwo dostępne informacje na temat istotnych debat politycznych, które obejmują różne stanowiska polityczne, społeczne i kulturowe z całej Europy.

Zapewnienie łatwo dostępnych informacji i materiałów dydaktycznych

EACE powinna zlecić opracowanie materiałów dydaktycznych i edukacyjnych oraz zapewnić ogółowi społeczeństwa łatwo dostępne informacje na temat istotnych debat politycznych, które obejmują różne stanowiska polityczne, społeczne i kulturowe z całej Europy. Materiały i informacje powinny być skierowane do różnych grup odbiorców i grup wiekowych we wszystkich językach europejskich oraz opierać się na różnych podejściach dydaktycznych. W ten sposób nauczyciele z całej Unii Europejskiej będą mogli korzystać z dużej bazy materiałów (edukacyjnych) do wykorzystania w klasach, ale także w innych (tzn. poza- i nieformalnych) środowiskach edukacyjnych. W najlepszym przypadku, materiały te powinny stanowić integralną część krajowych lub regionalnych programów nauczania w szkołach, w celu zagwarantowania, że są one nie tylko dostępne, ale również wykorzystywane

w klasach. Agencja powinna również zwiększyć rozpowszechnianie i tłumaczenie istniejących materiałów i publikacji – zarówno tych stworzonych przez UE, jak i przez krajowe władze oświatowe. Umożliwiłoby to wzajemne zrozumienie się między obywatelami UE i większe skupienie się na europejskim wymiarze edukacji obywatelskiej.

Dostępne są już materiały wyjaśniające Unię Europejską, w szczególności w ramach platformy internetowej „School Education Gateway” programu Erasmus+. Jest to platforma poświęcona formalnym materiałom edukacyjnym, natomiast Edukacyjna platforma na rzecz uczenia się dorosłych w Europie (EPALE) dysponuje również całym centrum zasobów. Centra te nie koncentrują się jednak na edukacji obywatelskiej samej w sobie i nie zostały stworzone przez samych nauczycieli. Brakuje również informacji na temat sposobu dystrybucji i wykorzystania tych zasobów w całej UE. Wreszcie, Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji Społecznej (DG COMM) również udostępnia zasoby informacyjne na temat funkcjonowania UE, podobnie jak biura Europe Direct we wszystkich państwach członkowskich UE. Jednak ze względu na to, że zostały one przygotowane przez organ UE, są to raczej materiały komunikacyjne niż materiały specjalnie przygotowane do celów dydaktycznych.

Zapewnienie infrastruktury cyfrowej i szkoleń w zakresie metod i narzędzi cyfrowych

Agencja powinna udzielać dotacji małym organizacjom edukacyjnym celem zapewnienia dostępu do infrastruktury cyfrowej, takiej jak usługi w chmurze i narzędzia służące do konferencji internetowych, zgodnie z europejskimi normami ochrony danych i cyberbezpieczeństwa. W ten sposób mniejsze organizacje społeczeństwa obywatelskiego nie znajdowałyby się w gorszej od innych sytuacji, jak obecnie, gdy praca i nauczanie na odległość to konieczność. Agencja powinna również organizować szkolenia w zakresie efektywnego i skutecznego korzystania z infrastruktury cyfrowej, którą zapewnia organizacjom. Dzięki temu rozwijane będą metody i narzędzia cyfrowego nauczania, aby zapewnić innowacyjną i cyfrową edukację obywatelską w całej Europie. Co więcej, w celu zwalczania fake news i dezinformacji, EACE powinna również przekazywać dotacje organizacjom prowadzącym szkolenia w zakresie umiejętności korzystania z mediów cyfrowych, co odpowiadałoby Planowi działania Komisji w dziedzinie edukacji cyfrowej.

Agencja powinna udzielać dotacji małym organizacjom edukacyjnym celem zapewnienia dostępu do infrastruktury cyfrowej, takiej jak usługi w chmurze i narzędzia służące do konferencji internetowych.

2.5. ZASADY ORGANIZACYJNE I ZARZĄDZANIE

2.5.1. Odzwierciedlenie wartości europejskich w strukturze organizacyjnej

Typowa organizacja hierarchiczna nie będzie odpowiadać celom Agencji w zakresie wspierania demokratycznego podejmowania decyzji, zaangażowania obywatelskiego, krytycznego myślenia i indywidualnej odpowiedzialności. Struktura organizacyjna powinna natomiast oddawać promowane wartości, zarówno w swojej strukturze, jak i w codziennym funkcjonowaniu. Oznacza to, że EACE powinna odznaczać się wewnątrznie zróżnicowanym personelem, krytycznym myśleniem, demokratycznym i uczciwym procesem podejmowania decyzji oraz aktywnymi, zaangażowanymi i odpowiedzialnymi pracownikami. Taka struktura organizacyjna może wydawać się radykalna i innowacyjna, zwłaszcza w porównaniu z obecnym funkcjonowaniem organów publicznych. Biorąc jednak pod uwagę głębokie zmiany, jakie są niezbędne do zreformowania demokracji i poprawy więzi między UE a jej obywatelami, nowe formy organizacji wewnętrznej muszą zostać odzwierciedlone w strukturze instytucjonalnej Agencji.

Struktura organizacyjna Agencji powinna odzwierciedlać wartości demokratycznego podejmowania decyzji, zaangażowania obywatelskiego, krytycznego myślenia i indywidualnej odpowiedzialności, zarówno w swojej strukturze, jak i codziennym funkcjonowaniu.

ZADANIA EUROPEJSKIEJ AGENCJI DS. EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Zadania koordynacyjne:

- Stworzenie platformy służącej do długoterminowego dialogu na temat edukacji obywatelskiej
- Koordynowanie działań w zakresie rozwoju potencjału

Zadania operacyjne:

- Rozpoczęcie długoterminowych badań nad edukacją obywatelską i jej monitorowanie
- Ustanowienie dotacji operacyjnej na nieformalną i pozaformalną edukację obywatelską
- Zapewnienie łatwo dostępnych informacji i materiałów dydaktycznych
- Zapewnienie infrastruktury cyfrowej i szkoleń w zakresie metod i narzędzi cyfrowych

Co więcej, taka zwinna struktura zarządzania pozwoliłaby na odparcie krytyki, że powołanie EACE skutkowałoby zwiększeniem biurokracji na szczeblu unijnym. Skoordynowana struktura edukacji obywatelskiej na poziomie unijnym pozwoliłaby na zredukowanie biurokracji poprzez stworzenie ośrodka dla istniejących programów i inicjatyw w tym obszarze oraz zagwarantowanie, że wysiłki podejmowane w różnych obszarach polityki nie będą powielane.

2.5.2. Zasady organizacyjne

Samorządność

EACE powinna opierać się na samorządności, zaufaniu i odpowiedzialności. Tym samym pracownicy mogą podejmować się różnych ról w organizacji. Zadania organizacyjne, takie jak zarządzanie zasobami ludzkimi lub obsługa prawna, nie powinny być wykonywane przez wyspecjalizowane działy, lecz przez pracowników o odpowiednich kompetencjach, umiejętnościach i motywacji. O podziale zadań w danym momencie powinni decydować członkowie zespołu. W ramach Agencji zachęca się wszystkich do udziału, dzielenia się pomysłami i podejmowania decyzji.

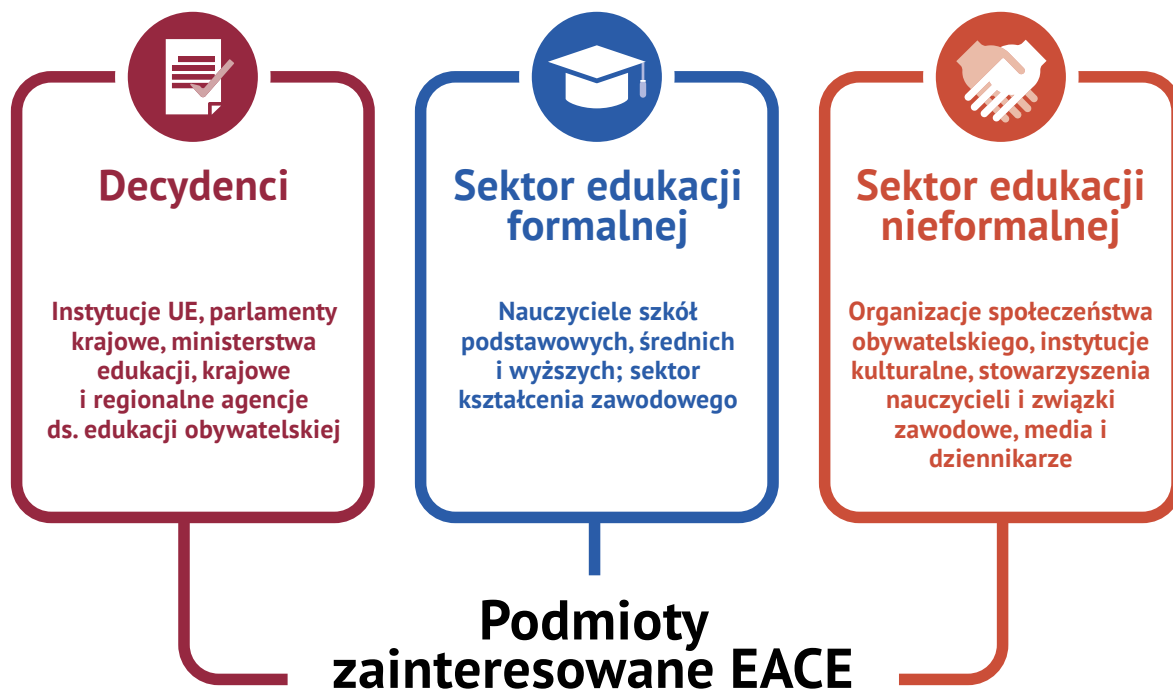
W ramach Agencji zachęca się wszystkich do udziału, dzielenia się pomysłami i podejmowania decyzji.

Decentralizacja i cyfryzacja

Zdecentralizowane funkcjonowanie Agencji byłoby ściśle powiązane z cyfrowymi metodami pracy. Pandemia COVID-19 zmusiła organizacje do dokonania ponownej oceny tradycyjnych metod pracy. Powinno to również znaleźć odzwierciedlenie w EACE. W celu wsparcia budowy prawdziwie europejskiego personelu, Agencja powinna umożliwić swoim pracownikom pracę zdalną z każdego miejsca w Europie. Dzięki temu można również zapewnić wiedzę i bliskie relacje z lokalnymi podmiotami zajmującymi się edukacją obywatelską. Elastyczne warunki pracy dostosowane do indywidualnej sytuacji pracownika pozwolą na stworzenie różnorodnych zespołów. Do zarządzania tą nową metodą pracy niezbędne będą znaczne inwestycje w infrastrukturę informatyczną i przyjazny dla użytkownika intranet. Biura byłyby dostępne w niektórych krajach UE, ale większość pracy odbywałaby się na odległość. Fizyczne spotkania nadal miałyby miejsce regularnie.

Przejrzystość

Agencja powinna prowadzić wzmocnioną politykę przejrzystości. Pracownicy byliby proszeni o prowadzenie przejrzystej współpracy ze swoimi współpracownikami,

niezależnie od pełnionych przez nich ról. Pozwoliłoby to wzmocnić pozycję pracowników i zagwarantowało, że wszyscy będą pracować odpowiedzialnie. Wewnątrz organizacji niewiele informacji powinno być poufnych, ponieważ zaufanie powinno stanowić jej podstawowy filar. Co więcej, Agencja gwarantowałaby również ogółowi społeczeństwa przejrzystość w zakresie finansowania, struktur organizacyjnych i zasad, a także projektów i metodologii.

Integracja i różnorodność

W ramach wszystkich swoich polityk, programów, finansowania i funkcjonowania wewnętrznego Agencja promowałaby integrację i różnorodność. Oznacza to, że procedury rekrutacyjne gwarantowałyby dużą różnorodność profili społeczno-gospodarczych, grup wiekowych, płci i pochodzenia etnicznego. W swoich strukturach i funkcjonowaniu Agencja powinna prowadzić niedyskryminacyjną politykę oraz promować ją w swoich programach i komunikatach. Powinna być również przyjazna dla rodziny, pozbawiona barier i zapewniać wszystkim swoim pracownikom równe szanse. W ramach EACE, jak również finansowanych przez nią organizacji, należy promować podejście partnerskie do edukacji obywatelskiej.⁴²

Zwinność i zorientowanie na skutki

EACE powinna regularnie monitorować i poddawać ocenie swój sposób funkcjonowania, tak aby zachować zwinność, elastyczność i aktualność. Agencja powinna włączyć

wszystkich pracowników do procesów, które określają strategiczną orientację organizacji, przy ścisłej współpracy z Zarządem i Dyrektorem. EACE powinna stosować metody rozwoju organizacyjnego, takie jak „teoria zmiany”, które pozwoliłyby jej „zidentyfikować pożądane długoterminowe cele, a następnie [pracować] na ich podstawie, aby określić wszystkie warunki, które muszą zostać spełnione [...], aby cele te mogły zostać zrealizowane”.⁴³ Co więcej, Agencja powinna być silnie zorientowana na wyniki, aby zapewnić, że działalności będą miały pozytywny wpływ na społeczeństwo.

2.5.3. Struktury zarządzania w EACE

Organizacja Agencji byłaby oparta na autonomicznych zespołach liczących od 10 do 12 osób. Wyżej wymienione działania i zadania Agencji nie będą podzielone pomiędzy działy, lecz zostaną rozdzielone pomiędzy pracowników w oparciu o ich kompetencje, wiedzę i motywację. Jeden pracownik powinien być w stanie wykonywać wiele zadań. Aby zapewnić sprawną współpracę z innymi instytucjami UE i wieloma partnerami, a także spełnić wymogi prawne dotyczące Agencji, niektórzy pracownicy obejmą oficjalne funkcje. Jednakże nie powinno być to odzwierciedlane w ich codziennym życiu zawodowym, ponieważ byłoby to niezgodne z samorządną strukturą pracy Agencji. EACE powinna starannie wybierać swoich pracowników, aby zapewnić równowagę pomiędzy różnymi państwami członkowskimi UE oraz różne wymagane umiejętności, takie jak zarządzanie projektami, komunikacja, badania,

szkolenia i nauczanie oraz pedagogika. Zapewnienie różnorodności w zespołach i kierownictwie będzie miało kluczowe znaczenie, nie tylko ze względów płciowych i społeczno-ekonomicznych, ale także etnicznych. W celu zapewnienia różnorodności każdy zespół rekrutowałby swoich własnych współpracowników, stosując się do ogólnych wytycznych Agencji.⁴⁴

Aby umożliwić funkcjonowanie organizacji, EACE oferowałaby stały coaching w celu dopilnowania, aby pracownicy posiadali niezbędne kompetencje i umiejętności do pracy w samodzielnie zarządzających się zespołach. Co więcej, EACE stworzyłaby przyjazny dla użytkownika i wszechstronny intranet, który umożliwiłby pracownikom dzielenie się swoją wiedzą, know-how i doświadczeniem z innymi. Platforma ta miałaby kluczowe znaczenie dla zarządzania wewnętrznymi procesami pracy i zapewnienia pracownikom możliwości pracy w sposób zdecentralizowany.

Strategiczne procesy podejmowania decyzji (np. dotyczące rocznych programów prac) powinny być oparte na procesie doradczym, a nie odgórnym. Decyzje powinny być podejmowane wspólnie przez zespoły po uprzednim przeprowadzeniu procesu doradczego, co pozwoli innym pracownikom, którzy są uważani za ekspertów w swojej dziedzinie, na wyrażenie opinii w tej sprawie. Regularne interakcje z szeregiem podmiotów zainteresowanych przyczynią się do tego, że podejmowanie strategicznych decyzji będzie uwzględniać wszystkie perspektywy.

3. Co dalej? Potencjalne kroki w kierunku utworzenia Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej

Powołanie EACE jest długoterminowym celem i ambitnym zadaniem; niektóre rządy państw członkowskich UE nie byłyby chętne do powołania takiej agencji. Będą one powoływać się na powody związane z suwerennością państw członkowskich w dziedzinie edukacji i zasadą pomocniczości, argumentując, że nie ma potrzeby, aby UE działała w tym obszarze polityki. Mogą również sądzić, że celem UE jest harmonizacja edukacji obywatelskiej i zniszczenie w ten sposób różnorodności kulturowej Europy. Ta krytyka może zostać rozwiana poprzez wskazanie wyraźnego celu określonego w art. 165 TFUE, który stanowi, że należy inwestować więcej w edukację obywatelską na poziomie UE.

UE powinna również położyć nacisk na potrzebę ochrony wartości europejskich i brak spójności w niektórych obszarach, na przykład w zakresie dostępnych możliwości korzystania z unijnych praw obywatelskich na terenie całej UE. UE może również wskazać funkcję wspierającą EACE, dzięki której nie będzie powielać się istniejących struktur i organizacji na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym. Wreszcie, krytyczne głosy

ZASADY ORGANIZACYJNE EUROPEJSKIEJ AGENCJI DS. EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

- Samorządność
- Decentralizacja i cyfryzacja
- Przejrzystość
- Integracja i różnorodność
- Zwinność i zorientowanie na skutki

Co więcej, EACE powinna opracować i stosować kilka określonych procedur: mechanizmy oceny i monitorowania funkcji Agencji w zakresie przyznawania dotacji, wewnętrzny mechanizm rozwiązywania konfliktów oraz zestaw wytycznych w celu wprowadzenia produktywnej i konstruktywnej kultury spotkań.

Ponadto, EACE mogłaby ustanowić liczne niestałe organy konsultacyjne, takie jak akademicka rada konsultacyjna, w celu włączenia najnowszych wyników badań do swoich programów i polityk. Lub grupy robocze ad hoc, które będą udzielać konkretnych porad w określonych dziedzinach.

dotyczące niezależności EACE można uspokoić poprzez stwierdzenie, że Agencja będzie niezależna od innych instytucji UE, zdecentralizowana i będzie posiadać specjalne mechanizmy sprawozdawcze.

Biorąc pod uwagę obecne priorytety na poziomie UE oraz polityczną strukturę Rady Europejskiej, wdrożenie tego wniosku prawdopodobnie nie nastąpi przed kolejnymi wyborami europejskimi w 2024 r.

Niektóre rządy państw członkowskich UE nie byłyby chętne do powołania takiej agencji. Będą one powoływać się na powody związane z suwerennością państw członkowskich w dziedzinie edukacji i zasadą pomocniczości, argumentując, że nie ma potrzeby, aby UE działała w tym obszarze polityki.

Nie powinno to jednak powstrzymywać nas przed rozważaniem różnych ścieżek i kolejnych kroków mających na celu włączenie edukacji obywatelskiej do agendy UE, poczynieniem postępów zapewniających lepszy dostęp do edukacji obywatelskiej i jej wyższą jakość, wzmocnieniem europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej oraz wspieraniem innowacyjnych i cyfrowych metod nauczania.

W pełni zgadzamy się z zaleceniami zawartymi w niedawno opublikowanej przez NECE deklaracji „Przełomowy moment dla edukacji obywatelskiej w Europie”.⁴⁵ Chcielibyśmy szczególnie zwrócić uwagę na następujące punkty zawarte w Deklaracji:

- Komisja Europejska powinna potraktować edukację obywatelską jako priorytet w pakiecie odbudowy NextGenerationEU i wspierać kompleksowe podejście do edukacji obywatelskiej.
- Program Erasmus+ powinien promować edukację obywatelską we wszystkich grupach wiekowych i zapewniać, że dotrze ona nie tylko do mobilnych Europejczyków posiadających wyższe wykształcenie.
- Plan Komisji dotyczący utworzenia EEA do 2025 r. powinien obejmować konkretne środki dotyczące edukacji obywatelskiej oraz inicjatywy mające na celu wzmocnienie europejskiego wymiaru edukacji obywatelskiej.
- Komisja Europejska powinna promować wdrażanie Ram odniesienia kompetencji na rzecz kultury demokratycznej Rady Europy jako normy dla opracowywania i oceny programów nauczania przez władze krajowe.

Ponadto, powyższe zalecenia NECE powinny zostać rozszerzone o następujące elementy dodatkowe:

- Zwiększenie regularności monitorowania edukacji obywatelskiej za pośrednictwem sieci Eurydice, poprzez wykorzystanie bardziej zróżnicowanych i niezależnych źródeł. W tym celu do Eurydice należy przydzielić dodatkowy personel zajmujący się wyłącznie edukacją obywatelską.
- Włączenie edukacji obywatelskiej do planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej, aby wspierać innowacyjne metody nauczania z zakresu edukacji obywatelskiej.

- Uruchomienie europejskiej strategii dotyczącej edukacji obywatelskiej w celu zidentyfikowania luk w istniejących programach i działaniach, a także ich uzupełnienia i koordynacji.
- Powołanie jednostki w ramach Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury, która zajmuje się wyłącznie edukacją obywatelską i/lub stałej grupy roboczej „Kształcenie i szkolenie 2020” ds. edukacji obywatelskiej.
- Uruchomienie projektu „Jean Monnet”, w ramach którego opracowane zostaną punkty odniesienia i kryteria oceny w zakresie badań i monitorowania edukacji obywatelskiej. Otworzyłoby to drogę do przewidywanego wszechstronnego zrozumienia stanu rzeczy we wszystkich państwach członkowskich.
- Pielęgnowanie ścisłej współpracy pomiędzy istniejącymi platformami i organizacjami promującymi edukację obywatelską w państwach członkowskich UE, zwłaszcza w sektorze pozaformalnym i nieformalnym (tj. NECE, ECAS, organizacje lokalne i krajowe).
- Uwzględnienie edukacji obywatelskiej w porządku obrad Konferencji w sprawie przyszłości Europy (CoFoE, en. *Conference on the Future of Europe*), przy jednoczesnym przyznaniu, że edukacja obywatelska stanowi kamień milowy dla demokracji europejskiej.

Obywatele powinni mieć możliwość prowadzenia dyskusji na temat edukacji obywatelskiej i dalszego rozwoju propozycji EACE.

Oprócz Komisji Europejskiej, kilka innych podmiotów ma znaczenie dla promowania edukacji obywatelskiej w UE. Parlament Europejski, europejskie partie polityczne i grupy parlamentarne powinny umieścić kwestię edukacji obywatelskiej w swoich programach nauczania i zwiększać świadomość na ten temat podczas omawiania europejskich wartości, praw politycznych i edukacji. Ponadto, kluczową rolę odgrywają rządy krajowe, ponieważ w większości państw członkowskich UE są one odpowiedzialne za formalną politykę edukacyjną. W pełni zgadzamy się z zaleceniami mającymi na celu poprawę edukacji obywatelskiej w kontekście krajowym, takimi jak ostatni raport Instytutu Jacques’a Delorsa na temat europejskiego wymiaru francuskiej edukacji.⁴⁶ Ponadto, to miasta, regiony i władze lokalne, a także społeczeństwo jako całość, są odpowiedzialne za dopilnowanie, aby edukacja obywatelska została uznana za priorytet.

Podsumowanie

Powołanie EACE to ambitne zadanie. Będzie wymagało wsparcia politycznego nie tylko ze strony decydentów UE, ale także rządów krajowych. Pomimo wyraźnie określonych przez unijnych ministrów edukacji celów dotyczących wzmocnienia aktywnej postawy obywatelskiej, polityka edukacyjna jest nadal postrzegana jako tradycyjna kompetencja krajowa. Oznacza to, że stolice państw członkowskich mogą obawiać się ambitnej polityki UE w tej dziedzinie. Co więcej, uznanie edukacji obywatelskiej za priorytet w czasach kryzysu zdrowia publicznego i gospodarczego wymagałoby zmiany perspektywy, pomimo wagi inwestowania w demokratyczną odporność społeczeństw.

Powołanie EACE to ambitne zadanie. Będzie wymagało wsparcia politycznego nie tylko ze strony decydentów UE, ale także rządów krajowych.

Unia Europejska powinna jednak wykorzystać tę okazję do poprawy edukacji obywatelskiej z kilku powodów:

1. W ciągu ostatnich kilku lat można było zaobserwować eskalację kryzysu w zakresie praworządności w UE i ciągłe niezadowolenie obywateli z Unii, a

liberalne demokracje na całym świecie znalazły się pod silną presją. Zachodzi wyraźna potrzeba opracowania bardziej innowacyjnych sposobów radzenia sobie z naruszeniami wartości europejskich i poprawy struktury demokratycznej UE. Uznanie znaczenia obywateli UE we wspieraniu wartości demokratycznych może okazać się skuteczne dla ochrony wartości europejskich w perspektywie długoterminowej.

2. Powołanie EACE stanowiłoby okazję do podjęcia walki z takimi zagrożeniami jak fake news i dezinformacja na szczeblu UE i krajowym, przy jednoczesnym wzmocnieniu zdolności obywateli do radzenia sobie ze zmianami strukturalnymi, takimi jak zmiany klimatu i transformacja cyfrowa. Powołanie EACE umożliwiłoby obywatelom UE udział w działaniach o charakterze celowym, takich jak CoFoE. Potencjalnie mogłoby to również doprowadzić do zwiększenia frekwencji wyborczej, co zwiększyłoby legitymację demokratyczną zarówno krajowych, jak i unijnych instytucji demokratycznych.

Edukacja obywatelska powinna stanowić nieodłączną część strategii odbudowy po COVID-19. Unia Europejska powinna nie tylko skupić się na gospodarce, ale także wykorzystać ten kryzys do zainwestowania w spójność społeczną i europejską. Nie będzie „powrotu do normalności” w najbliższych miesiącach czy latach. Nadszedł czas, aby instytucje unijne i rządy krajowe umocniły swoje podstawowe wartości – i to za pomocą edukacji obywatelskiej.

- ¹ Więcej o zjawisku tożsamości europejskiej w grupie i poza grupą, zob. Rohde-Liebenau, Judith (2020), „[Raising European Citizens? European Identity in European Schools](#)” („Wychowanie europejskich obywateli? Tożsamość europejska w szkołach europejskich”), JCMS: Journal of Common Market Studies, str. 1-19.
- ² Gehrke Laurenz, „[Węgry nie są już demokracją: raport](#)”, Politico, 6 maja 2020 r.
- ³ Reporterzy bez granic, „[Słowacja](#)” (dostęp 2 grudnia 2020 r.)
Reporterzy bez granic, „[Malta](#)” (dostęp 2 grudnia 2020 r.)
- ⁴ Więcej informacji na temat wpływu środków ochrony zdrowia publicznego na demokrację, praworządność i prawa człowieka w UE, zob. Marzocchi, Ottavio (2020), [Wpływ środków stosowanych w odpowiedzi na pandemię COVID-19 na demokrację, praworządność i prawa podstawowe w UE](#), PE 651.343, Parlament Europejski.
- ⁵ Carothers, Thomas oraz Andrew O’Donohue (2020), „[Polarization and the pandemic](#)” („Polaryzacja a pandemia”), Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- ⁶ Europejskie Forum Obywatelskie, „[Open Letter to EU and national leaders](#)” („List otwarty do przywódców EU i krajowych”), 6 czerwca 2020a; Europejskie Forum Obywatelskie, „[Civic organisations to secure historic victory](#)” („Organizacje obywatelskie zapewniające historyczne zwycięstwo”), 13 listopada 2020b.
- ⁷ Prawa obywatelskie UE zostały określone w [art. 18](#) TFUE oraz w [rozdziale V Karty](#).
- ⁸ Komisja Europejska, „[Odporność](#)” (dostęp 2 grudnia 2020 r.).
- ⁹ Komisja Europejska (2020a), [Europejski program na rzecz umiejętności służący zrównoważonej konkurencyjności, sprawiedliwości społecznej i odporności](#), str. 14.
- ¹⁰ Rada Unii Europejskiej (2018a), [Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie promowania wspólnych wartości, edukacji włączającej i europejskiego wymiaru nauczania](#), 2018/C 195/01, str. 2.
- ¹¹ Nieformalne posiedzenie ministrów edukacji Unii Europejskiej (2015), „[Deklaracja w sprawie promowania – poprzez edukację – postaw obywatelskich oraz wspólnych wartości, którymi są wolność, tolerancja i przeciwdziałanie dyskryminacji](#)”, str. 4.
- ¹² Rada Unii Europejskiej (2018a), wyd. cyt.
- ¹³ Rada Unii Europejskiej (2009), [Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia \(ET 2020\)](#), 2009/C 119/02, str. 1.
- ¹⁴ Tamże.
- ¹⁵ Rada Unii Europejskiej (2018b), [Rezolucja Rady Unii Europejskiej i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie w sprawie ram europejskiej współpracy na rzecz młodzieży: Strategia Unii Europejskiej na rzecz młodzieży na lata 2019–2027](#), 2018/C 456/01, str. 2.
- ¹⁶ KU Leuven, „[Case4EU@School > Case teaching about EU rights and values in secondary school](#)” („Case4EU@School > Nauczanie o prawach i wartościach UE w szkole średniej na podstawie analizy przypadków”) (dostęp 2 grudnia 2020 r.).
- ¹⁷ Komisja Europejska (2020b), [Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie utworzenia europejskiego obszaru edukacji do 2025 r.](#), COM(2020) 625 final, Bruksela.
- ¹⁸ Komisja Europejska, „[Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej \(2021–2027\)](#)” (dostęp 2 grudnia 2020).
- ¹⁹ Komisja Europejska (2020c), [EU’s next long-term budget and NextGenerationEU: Key facts and figures](#) (Nowy długoterminowy budżet UE i NextGenerationEU: Najważniejsze fakty i liczby).
- ²⁰ Rada Europy (2010), [Karta Edukacji Obywatelskiej i Edukacji o Prawach Człowieka](#), Strasburg.
- ²¹ Komisja Europejska, „[Europejska współpraca w dziedzinie kształcenia i szkolenia \(ramy ET2020\)](#)” (dostęp 2 grudnia 2020 r.).
- ²² Eurydice (2012), [Edukacja obywatelska w Europie](#), Bruksela: Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego; Eurydice (2017), [Edukacja obywatelska w szkole – 2017](#), Bruksela: Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego.
- ²³ Komisja Europejska (2019a), [Europejski Panel Ekspertów ds. edukacji i szkoleń: Podsumowanie ustaleń i dyskusji na Forum w sprawie przyszłości kształcenia w 2019 r.](#), Bruksela.
- ²⁴ Niemiecka Federalna Agencja Edukacji Obywatelskiej, [Edukacja obywatelska](#).
- ²⁵ Eurydice (2012), wyd. cyt., str. 13.
- ²⁶ Losito, Bruno; Gabriella Agrusti; Valeria Damiani; oraz Wolfram Schulz (2016), „[Young People’s Perceptions of Europe in a Time of Change. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: European Report](#)” („Postrzeganie Europy przez młodych ludzi w czasach zmian. IEA Międzynarodowe Badania nad Edukacją Obywatelską 2016: Raport europejski”), Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, str. xiv.
- ²⁷ zob. Komisja Europejska, „[Polityka UE w dziedzinie kształcenia dorosłych](#)” (dostęp 2 grudnia 2020 r.); Rada Unii Europejskiej (2011), [Rezolucja Rady w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych 011/C 372/01](#).
- ²⁸ Rada Unii Europejskiej (2011), wyd. cyt. str.5-6.
- ²⁹ Lifelong Learning Platform (2015), „[Manifesto: Building the future of learning in Europe](#)” („Manifest: Budowanie przyszłości nauczania w Europie”), Bruksela.
- ³⁰ Komisja Europejska, „[EPALE – ePlatforma na rzecz uczenia się dorosłych w Europie > o EPALe](#)” (dostęp 2 grudnia 2020).
- ³¹ Komisja Europejska (2019b), [Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego \(DESI\) 2020: Kapitał ludzki](#).
- ³² Eurydice (2012), wyd. cyt.
- ³³ Komisja Europejska (2019a), wyd. cyt., str. 12.
- ³⁴ Nie należy mylić tego akronimu z Europejską Akademią Kształcenia Certyfikowanego (en. *European Academy for Certified Education*), która jest berlińską firmą, proponującą kursy edukacyjne i projekty wymiany w ramach programu Erasmus+.
- ³⁵ Rada Unii Europejskiej (2010), wyd. cyt., str. 5-6.
- ³⁶ Rada Unii Europejskiej (2018c), [Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie](#), str. 10.
- ³⁷ Rada Unii Europejskiej (2018a), wyd. cyt., p.2.
- ³⁸ McCann, Gerard oraz Peter Finn (2006), „[Identifying the European Dimension in citizenship education](#)” („Określenie europejskiego wymiaru w edukacji obywatelskiej”), Policy & Practice – A Development Education Review, wyd. 3, str. 52-63.
- ³⁹ Komisja Europejska (2015a), [Karta analityczna nr 2: Tworzenie agencji](#).
- ⁴⁰ Komisja Europejska (2015b): [Karta analityczna nr 5: Skład i powołanie Zarządu](#).
- ⁴¹ Komisja Europejska (2020d), [Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Budżet UE napędza plan odbudowy Europy](#), COM(2020) 442 final, Bruksela.
- ⁴² Więcej informacji na temat podejścia partnerskiego i różnorodności, zob. Rolvering, Anne (2019, ed.), „[Understanding Europe: Approaches to diversity-oriented peer education](#)” („Zrozumieć Europę: Podejście do edukacji partnerskiej zorientowanej na różnorodność”), Berlin: Schwarzkopf-Stiftung.
- ⁴³ Center for Theory of Change, „[What is theory of change?](#)” („Czym jest teoria zmiany?”) (dostęp 2 grudnia 2020).
- ⁴⁴ Ta struktura organizacyjna została zainspirowana przez Frédérica Lalouxa (2014), *Reinventing Organizations: A Guide for Creating Organizations Inspired by the Next Stage of Human Consciousness* (Organizacje na nowo odkrywające: Przewodnik dla tworzenia organizacji zainspirowanych kolejnym etapem ludzkiej świadomości), Nelson Parker.
- ⁴⁵ NECE (2020), „[Deklaracja 2020 – Przełomowy moment dla edukacji obywatelskiej w Europie](#)”.
- ⁴⁶ Chopin, Thierry (2020), „[Enseigner l’Europe en France: Ancrer la dimension européenne dans l’enseignement secondaire français](#)” („Nauczanie o Europie we Francji: zakotwiczenie europejskiego wymiaru we francuskim szkolnictwie średnim”), Paryż, Institut Jacques’a Delorsa.

Centrum Polityki Europejskiej (en. *European Policy Centre*) jest niezależnym, nienastawionym na zysk think tankiem, którego celem jest promowanie integracji europejskiej poprzez analizy i debaty, wspieranie i zachęcanie europejskich decydentów na wszystkich szczeblach do podejmowania świadomych decyzji w oparciu o solidne dowody i analizy oraz zapewnienie platformy dla angażowania partnerów, interesariuszy i obywateli w kształtowanie polityki UE oraz w debatę na temat przyszłości Europy.

W 2017 r. Centrum Polityki Europejskiej (EPC) uruchomiło program „**Łącząc Europę**” będący wspólną inicjatywą EPC i Fundacji Mercator. Program „Łącząc Europę” promuje zrównoważoną wymianę pomiędzy inicjatywami społeczeństwa obywatelskiego a środowiskiem politycznym UE, pomaga projektom i organizacjom wspieranym przez Fundację Mercator w aktywnym działaniu w Brukseli i ma na celu zwiększenie wzajemnego zrozumienia pomiędzy krajami europejskimi.

VALUES UNITE to inicjatywa na rzecz utworzenia Europejskiej Agencji ds. Edukacji Obywatelskiej. Została założona w czerwcu 2020 r. przez Susanne Zels i Sophie Pornschlegel przy wsparciu JoinPolitics, niemieckiego start-upu, który wspiera finansowo talenty polityczne i ich pomysły.

With the strategic
support of

With the support of
Europe for Citizens Programme
of the European Union